

Міжнародні наукові інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 50

*МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ*

www.lex-line.com.ua

*11-12 травня
2023 р.*

Тернопіль, Україна – Переворськ, Польща 2023

УДК 340 (063)

А 437

Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 50): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 11-12 травня 2023 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. – 98 с. – ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 50) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 11-12 травня 2023 р. за сприянням Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали конференції також оприлюднено на сайті конференції:

www.lex-line.com.ua

Оргкомітет:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Стефанішин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:

46005, м. Тернопіль, а/с 797

тел. +380979074970

E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ISSN 2617-2364

© ГО “Наукова спільнота” 2023

© Автори статей 2023

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМНИХ АКТИВ З РЕІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ

Линник Тетяна Василівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теоретико-правових дисциплін

Державного податкового університету

ORCID: 0000-0002-2344-4726

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3572

Розвиток законодавства України з питань тимчасово окупованих територій за перші роки окупації Криму носило насамперед реактивний характер, а відповідні підходи правотворця, хоча й носили окремі риси програмування, не відрізнялися сталою послідовністю.

У цьому вимірі варто згадати і план заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо ТОТ Криму, схвалений розпорядженням КМУ від 28 березня 2018 р. № 218-р та скасований у 2021 р. [7]. Адже саме цей документ розроблявся вказаним міністерством, яке серед іншого мало й функціонал з координації його виконання.

Зокрема у розпорядженні КМУ від 28 березня 2018 р. № 218-р вказувалося, що міністерствам, іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади приписується забезпечити виконання плану заходів та подання щокварталу до 15 числа наступного місяця МінТОТ інформації про стан виконання плану заходів за формою, встановленою цим міністерством, яке у наступному мало щорічно звітувати до КМУ [7].

Водночас надалі рішенням Ради національної безпеки і оборони України (далі – РНБОУ) від 11 березня 2021 р. та указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 117/2021 було затверджене Стратегію деокупації та реінтеграції ТОТ Криму [12]. Після цього розпорядженням КМУ від 29 вересня 2021 р. № 1171-р було схвалено план заходів з

реалізації цієї Стратегії [6], а у наступному, вже за умов масштабної російської агресії розпорядженням КМУ від 4 квітня 2023 р. № 288-р до плану заходів з реалізації Стратегії було внесене зміни, він був викладеним у новій редакції [5].

Варто вказати, що сама редакція Стратегії у передбачений законом спосіб з 2021 року змінена ще не була, при цьому якщо для плану КМУ 2021 р. очевидною підставою схвалення був сам факт затвердження Стратегії, то передумови й підстави схвалення плану 2018 р. та змін до плану 2021, здійснених у 2023 р., у цих документах не визначені. Разом із тим, нова редакція плану 2023 р. [5], як й редакція плану 2021 р. [6] передбачає подібний до плану 2018 р. механізм контролю за його виконанням, за участі Мінреінтеграції [1].

Наразі у публічному доступі відсутні документи щодо звітування про виконання скасованого плану 2018 р. та стосовно виконання редакції плану 2021 р., заміненої на нову у 2023 р., також немає оприлюднених документів щодо оцінки ефективності виконання цих правових програмних актів. Наразі ключовим питанням виконання плану 2023 р. залишається його об'єктивно часткове корегування із текстом Стратегії, яка з 2021 року змін не зазнала.

Водночас очевидно, що підготовка змін до Стратегії належить до компетенції не КМУ чи профільних міністерств, а насамперед до органів президентської влади, таких як Офіс Президента України та Представництво Президента України в АР Крим (далі – Представництво) [2], [3], а також й до функціоналу Апарату РНБОУ. Ці органи також мають досвід програмного регулювання щодо Криму, зокрема це окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію ТОТ Криму, затверджені указом Президента України від 26 лютого 2021 р. № 78/2021 [10].

Цим указом, крім утворення Оргкомітету з підготовки та проведення в Україні установчого Саміту Кримської платформи, секретареві РНБОУ приписувалося підготувати проект Стратегії деокупації та реінтеграції ТОТ Криму, а уряду також вказувалося вжити низку заходів із підтримки кримськотатарської мови, включаючи розробку та затвердження протягом шести місяців відповідної Стратегії, яка була у наступному дійсно була схвалена КМУ, але через рік.

Також слід звернути особливу увагу схвалений вже за умов масштабної російської агресії указ президента України від 15 серпня 2022 р. № 579/2022, яким було засноване Консультативну раду з питань деокупації та реінтеграції ТОТ Криму. До завдань Консультативної ради було віднесене підготовку, з урахуванням положень Стратегії деокупації та реінтеграції ТОТ Криму, та внесення пропозицій щодо пріоритетів діяльності, у тому числі в рамках Кримської платформи, з питань деокупації, реінтеграції та відновлення територіальної цілісності України, а також участь у виробленні позиції України з ключових напрямів діяльності Кримської платформи та підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавства з питань, що стосуються деокупації та реінтеграції ТОТ Криму [9].

Таким чином ключовим органом поза межами РНБОУ та КМУ, яки мав би опікуватися питаннями реалізації Стратегії, було визначене саме цю Консультативну раду, яка згідно указу № 579/2022 у процесі виконання покладених на неї завдань має взаємодіяти з іншими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, а також із Представництвом [11] та Національним інститутом стратегічних досліджень, при чому секретарем Консультативної ради було визначене Постійного Представника Президента України в АР Крим (далі – Представник), а головою – Президента України.

У цьому контексті варто навести попередній досвід схвалення та реалізації Представництвом програмних актів з деокупації та реінтеграції Криму. Зокрема розпорядженням Представника від 20 червня 2018 р. № 17 було затверджене План невідкладних заходів з протидії російській агресії з ТОТ України в Криму, захисту інтересів держави, громадян України та українських юридичних осіб в Криму на 2018-2019 роки [8].

Надалі, з 2020 року в рамках адміністративної справи 420/3863/20 за позовом, заявами та скаргами низки колишніх посадовців Представництва та громадських структур суд розглядав питання відповідальності Представництва за невиконання Плану, при цьому хоча у позовних вимогах було відмовлене, судом в цій справі було встановлене

необхідність виконання Представництвом приписів цього плану але зазначене що для оскарження відповідної бездіяльності органу з деокупації та реінтеграції Криму заявник мав довести понесену ним шкоду від такого невиконання [4].

Адміністративний суд вказав, що позивачем не визначено, в чому виразились дії та бездіяльність Представництва, що призвело до порушення саме його прав, у зв'язку з невиконання або неналежного виконання розпорядження № 17 і затвердженого Плану, а також позивачем не визначено, які саме дії суд має зобов'язати відповідача вчинити щодо виконання вказаного розпорядження № 17 і Плану станом на момент подання заявленого позову у 2020 році. Водночас, наголосив суд, прийняте розпорядження № 17, та відповідно затверджений ним план, ніким не скасовано, є діючим а тому є обов'язковим для виконання працівниками Представництва [4].

Отже вказаний досвід судового аналізу програмних документів з деокупації та реінтеграції Криму свідчить про можливість порушення відповідних питань щодо неналежного виконання чи невиконання таких документів й у наступному. Це дозволяє погодитися із думкою експертів Асоціації Реінтеграції Криму [14] про те, що стан виконання заходів плану, затвердженого КМУ в 2023 р. на відповідні дати, як зобов'язань Уряду України може стати предметом не лише громадського контролю та оцінки, але й відповідно об'єктом правового реагування, включно із процесуальним.

Крім цитованої вище постанови П'ятого апеляційного адміністративного суду від 12 травня 2021 р. у справі 420/3863/20, експерти АРК посилаються на позицію Верховного Суду у постанові від 13 квітня 2023 року у справі 420/8381/20 щодо бездіяльності Держрибагенства України з питань міжвідомчої угоди з рф стосовно рибальства в Азовському морі, та вказують що відповідні вимоги до органів влади України у вимірі реагування на окупацію Криму можуть висувати особи які постраждали як від самої окупації, так й від не вчинення конкретних дій з деокупації визначеними державними органами в межах їх повноважень.

Слід погодитися із експертами у тому, що зокрема є важливим встановлення того, який конкретно орган влади згідно плану був визначений основним, відповідальним виконавцем його конкретного заходу, особливо з умови наявності низки співвиконавців [14].

Отже слід прийти до загального висновку, що наразі в Україні вживаються системні заходи з програмного регулювання процесів деокупації та реінтеграції Криму. Ключовими структурами, залученими у відповідні процеси, як на рівні розробки відповідних програмних актів, так й у формі їх реалізації слід вважати Мінреінтеграції та Представництво.

Наразі ключовим питанням відповідної діяльності залишається внесення змін до Стратегії деокупації та реінтеграції Криму, корегування нової редакції Стратегії із планом дій з її реалізації та функціонування Консультативної ради з питань деокупації та реінтеграції ТОТ Криму. Водночас виконання чинних наразі оприлюднених програмних документів із деокупації Криму може бути предметом не лише суспільного контролю, але й відповідно судового розгляду в рамках адміністративного судочинства. Питання ефективності громадського контролю за виконанням планів деокупації та реінтеграції Криму має стати підґрунтям для нових наукових досліджень.

Література:

1. Деякі питання Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій: постанова Кабінету Міністрів України від 8 червня 2016 р. № 376 з наступними змінами. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2016-%D0%BF#Text>
2. Питання Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим: указ Президента України від 20 січня 2016 р. № 16. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/2016/ed20191017>
3. Питання Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим: указ Президента України від 17 жовтня 2019 р. № 758/2019. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758/2019/ed20210817#Text>

4. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 12 травня 2021 р. у справі 420/3863/20. ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96931850>
5. Про внесення змін до плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2023 р. № 288-р. *Офіційний вісник України*. 2023. № 39. Ст. 2077.
6. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 80. Ст. 5063.
7. Про затвердження плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2018 р. № 218-р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-2018-%D1%80#Text>
8. Про затвердження Плану невідкладних заходів з протидії російської агресії з тимчасово окупованої території України в Криму, захисту інтересів держави, громадян України та українських юридичних осіб в Криму на 2018-2019 роки та його спрямування: розпорядження Постійного Представника Президента України в АР Крим від 20 червня 2018 р. № 17. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017755-18#Text>
9. Про Консультативну раду з питань деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АРК та міста Севастополя: указ Президента України від 15 серпня 2022 р. № 579/2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 66. Ст. 3959.
10. Про окремі заходи, спрямовані на деокупацію та реінтеграцію тимчасово окупованої території АРК та міста Севастополя: указ Президента України від 26 лютого 2021 р. № 78/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 19. Ст. 735.
11. Про пріоритетні напрями діяльності Представництва Президента України в Автономній Республіці Крим: указ Президента України від 13 квітня 2021 року № 160/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 32. Ст. 1846.

12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя»: Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 117/2021. *Офіційний вісник України*. 2021. № 26. Ст. 1255.
13. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 22 червня 2021 р. у справі 420/7376/20. *ЄДРСР*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98044939>
14. Урядовий план реінтеграції Криму: міжнародний вимір / Б. Бабін, Е. Плешко, Т. Линник, А. Чвалюк, О. Плотніков, В. Філатов; *Асоціація Реінтеграції Криму*. URL: https://arcrimea.org/uk/analytics_ua/2023/04/20/uryadovuj-plan-reintegracziyi-krymu-mizhnarodnyj-vymir/

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Євтушенко Юлія Іванівна

студентка, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

Науковий керівник: Погарченко Тетяна Віталіївна

доцент, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3571

Поняття «конкурентна політика» має вузьке і широке значення в економічній літературі. У вузькому значенні воно вживається для позначення заходів, спрямованих безпосередньо на контроль дотримання конкурентного законодавства. Ці заходи передбачають припинення антиконкурентної поведінки, яка в умовах розвитку ринкової економіки має різні форми.

Конкурентна політика передбачає застосування механізму припинення антиконкурентних узгоджених дій підприємців, попередження зловживань монопольним становищем, усунення проявів недобросовісної конкуренції, профілактику антиконкурентних дій органів влади тощо. Також поняття «конкурентна політика», окрім заходів і практичних дій з реалізації законів у конкретних сферах, охоплює цілеспрямовану нормотворчу діяльність, спрямовану на розроблення спеціальних актів та внесення конкурентних вимог до нормативних документів, які регулюють різні сфери життєдіяльності суспільства [1, с. 53].

Однією з основних економічних та інституційних завдань, а також труднощів, які виникли у Спільноти з моменту створення Європейських співтовариств, була проблема підтримки конкуренції на належному рівні. Узгоджена конкурентна політика країн Європейського Союзу є

одним з наріжних каменів європейської інтеграції. Спільні норми щодо регулювання питань конкуренції були впроваджені у 1957 р., одночасно зі створенням Європейського Економічного Співтовариства, яке згодом трансформувалось у Європейський союз.

Досягнення бажаних ефектів спільного ринку вимагає від інтегрованих європейських держав проголошення домінанти відкритої конкурентної ринкової економіки на рівні публічних правовідносин. Таким чином, за основу була взята концепція, що виключає дискримінацію економічних свобод на державному рівні. Країни ЄС, які дотримуються континентальної системи права і мають самостійне законодавство в галузі конкурентного права, кинулися до "інтегрованої моделі регулювання" боротьби з недобросовісною конкуренцією [2, с. 83].

Досвід ЄС у сфері конкурентного права дає можливість зрозуміти, а можливо, і сприйняти основні постулати підприємницької діяльності в ЄС, а також допомагає з'ясувати, які обов'язки покладаються на компанії, що займають домінуюче становище на ринку. Перед ЄС досі стоїть загроза приватноправовій дискримінації, яка здійснюється приватними особами через практику, що обмежують конкурентну боротьбу (тарифні угоди, демпінг, спонукання до укладення договорів певного характеру тощо).

Рішенням цієї проблеми стало проведення ЄС спільної політики в області конкуренції, під якою можна розуміти погоджені на правовому рівні дії і плани, спрямовані на запобігання порушень конкуренції в межах спільного ринку. По-іншому кажучи, загальна політика в цій галузі спрямована на запобігання "суперництво між учасниками ринкового господарства за кращі умови виробництва, купівлі-продажу товарів і отримання на цій основі максимально можливого прибутку". Загальна політика є засобом регулювання природних і штучних монополій, а також спрямована на корекцію підприємницьких практик, які набувають картельна характер і часто риси "монополістичного змови" [2, с. 84].

Політика зачіпає угоди про розподіл ринків, фіксування цін, угоди про виключні права, угоди про патенти, спільних підприємствах, угоди про товарні знаки, франчайзинг і ліцензійні угоди. Цілями спільної політики в області конкуренції є:

- усунення загроз, небезпечних для вільного ринку;

- поліпшення виробництва або розподілу товарів;
- технічний і економічний прогрес;
- зростання ефективності економіки;
- посилення конкурентоспроможності товарів, послуг і бізнесу з об'єднаної Європи.

Для реалізації цілей політики в області конкуренції було створено антимонопольне право ЄС, або так звані правила конкуренції. Вони являють собою сукупність норм, спрямованих на попередження і припинення антиконкурентних (обмежувальних) угод; усунення зловживань домінуючим становищем на ринку; контроль економічної концентрації.

Єдина конкурентна політика країн Європейського Союзу містить спільні норми щодо регулювання конкуренції для усіх країн-членів ЄС, які були впроваджені у Римській угоді. Конкурентне законодавство ЄС покликане забезпечувати рівні можливості для підприємців на спільному ринку. Основні норми первинного права ЄС про конкуренцію містяться у VI розділі Договору ЄС «Загальні правила конкуренції, оподаткування та зближення законодавств». Цим питанням присвячені статті 81-89 [3].

Економічна діяльність та конкурентні відносини суб'єктів господарювання на агропродовольчому ринку регулюються конкурентним законодавством ЄС. Спільна сільськогосподарська політика є інтегрованою системою заходів, завдяки яким забезпечується підтримка цін на аграрну продукцію та надаються субсидії на виробництво сільськогосподарських товарів з урахуванням специфіки розвитку конкуренції в аграрному секторі. Основні цілі САП були закріплені у статті 39 установчого Римського договору про створення ЄС та залишаються незмінними досі, зокрема це:

- підвищення продуктивності аграрного сектору шляхом сприяння технічному прогресу;
- забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва;
- забезпечення прийняттого рівня життя для зайнятих у сільському господарстві, зокрема, через збільшення їхніх доходів;
- стабілізація ринків агропродовольчої продукції, захист виробників і споживачів від зовнішніх чинників;

– гарантування забезпечення населення країн-членів Співтовариства якісним продовольством за рахунок власного виробництва сільськогосподарської продукції;

– забезпечення населення продовольчою продукцією за доступними цінами [4].

Отже, світовий досвід реалізації конкурентної політики, зокрема досвід країн ЄС, є особливо актуальним для України. Розроблення та реалізація конкурентної політики в Україні має здійснюватися з урахуванням ключових норм та правил конкурентного законодавства ЄС. Виконання Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр., здійснення Загальнодержавної програми розвитку конкуренції на 2014-2024 рр. сприятиме інтеграції аграрного сектору національної економіки до економічної системи ЄС. Нововведення у конкурентну політику України повинні застосовуватися після глибокого наукового вивчення наявних проблем, проведення ґрунтовного аналізу ефективності норми та можливості її використання в українському конкурентному законодавстві. Питання узгодження конкурентної політики держави та антимонопольного регулювання на національному агропродовольчому ринку потребують подальшого наукового дослідження.

Список використаної літератури:

1. Борисенко З. Конкурентна політика держави як фактор розвитку економіки України : [моногр.] / З. Борисенко. – К. : Таксон, 2004. – 334 с
2. Світова та конкурентна політика країн Європейського союзу: конспект лекцій / О. М. Проскурня // Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». – Харків : НТУ «ХПІ», 2020. – 41 с.
3. Report on competition policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/competition/publications/annual_report/index.html#rep_2010.
4. Overview of CAP Reform 2014-2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/policy-perspectives/policy-briefs/05_en.pdf.

ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Махней Юлія Ігорівна

Відокремлений структурний підрозділ

«Чернігівський фаховий коледж економіки і технологій

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: Кобзар Вікторія Василівна

кандидат юридичних наук, викладач циклової комісії

«Правових дисциплін», Відокремлений структурний підрозділ

«Чернігівський фаховий коледж економіки і технологій

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3578

Становлення України як правової, демократичної, соціальної держави стало поштовхом для гарантованого забезпечення та захисту державою найцінніших прав, а саме прав людини і громадянина. В умовах розвитку демократії, дотримання прав і свобод людини і громадянина, та створення належної ефективної та якісної системи судового захисту на цьому шляху, стає одним із головних завдань держави.

Утвердження та забезпечення цих прав і свобод Конституція України покладає на державу, як її головний обов'язок. Всі ми чули наголос: «Людина для держави», але Конституція України 1996 року (з усіма змінами та доповненнями до неї, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року №2222-IV) проголосила новий акцент: «Держава для людини». І з огляду на це, саме держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1, ст. 1].

Згідно зі ст.3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Виходячи з її змісту, ми маємо розуміти, що держава несе повну відповідальність за невідчужуваність прав та свобод, честі та гідності кожної особи і громадянина України, які перебувають на її території.

Головним завданням держави є недопущення звуження або ж позбавлення реалізації прав і основних свобод людини і громадянина, які проголошені на конституційному рівні [2, ст. 2, 3].

Також в ієрархії цих невідчужуваних правових категорій не останнє місце займає ідеологія, як концептуальне і принципове явище, орієнтоване як на кожную особистість окремо, так і групу осіб, яким опосередковане і пронизане усе суспільство.

То що це за явище?

По-перше, ідеологія розглядається як система або ж сукупність певних ідей у формі соціально-економічних моделей, настанов, гасел, програмних документів партій, філософських концепцій тощо. В Україні поширеною є політична ідеологія. Вона являє собою систему концептуально-оформлених уявлень, ідей, поглядів щодо політичного життя, яка відбиває світогляд людей, ідеали, їхні настрої. Політична ідеологія може розглядатися як форма свідомості суспільства і як явище культури.

По-друге, суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Однак, згідно зі ст.15 Конституції України, жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Але попри це, держава гарантує свободу думок, особистих переконань, а також політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України [3, ст. 5].

Все це зводиться до правової політики, яку проводить і підтримує держава на відповідному часовому і просторовому шляху розвитку суспільства.

І тут ми можемо погодитись з науковцями О. М. Рудневою і О. Н. Ярмишем, що правовій політиці притаманні такі характеристики як: системність, концентрованість, реалістичність, доктринальність, граничність у часі та практична спрямованість [5]. Права та свободи людини і громадянина, їх захист і гарантії, повинні бути чітко і систематично правильно викладені в основних положеннях Конституції України.

Як висновок, ми можемо вважати, що правова політика є відгалуженням модернізації, тобто вона являє собою результати

пошуку сучасної держави нових схем управління правового життя, що розвивається з метою реалізації принципів законності, справедливості та правової рівності.

І якщо говорити про можливість здійснення громадянами певних дій, спрямованих на захист їх прав і свобод, на їх безпосередню реалізацію, то Конституція України передбачає такі з них, як: захист свого життя і здоров'я, та життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань; об'єднуватися в політичні партії та громадські організації для здійснення і організації своїх прав і свобод; проводити збори, мітинги та демонстрації; направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення до органів державної влади; захищати в суді свої права і свободи; звертатися з приводу захисту своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ або органів.

Все це є повною мірою конституційною гарантією, без якої априорі не може існувати демократичне суспільство. Але перелік гарантій, безперечно, можна продовжити.

Однак бажаємо привернути вашу увагу на те, що особливе місце у системі гарантій реалізації основних прав і свобод людини і громадянина посідає Президент України. Саме він зобов'язаний сприяти формуванню певних механізмів контролю та забезпечувати реалізацію прав і свобод людини і громадянина, а у разі їх порушення створювати умови для як найскорішого вирішення цієї проблеми [6, ст. 1, 2].

Дотримання курсу правової політики держави у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина є значним і безумовним, з огляду на те, що дані інституції є невід'ємними, обов'язковими для гідного існування кожної людини в суспільстві; повинні визнаватися і гарантуватися державою, та бути головним атрибутом державного благополуччя.

Тому, підсумовуючи вище викладене, ми можемо наголосити як на правовому і державному значенні того основного закону, який повною мірою гарантує людині і громадянам, які перебувають на нашій державній території реалізацію, захист та невідчужуваність їх прав і свобод; судовий захист прав і свобод та гідне ставлення до кожної особи, яка перебуває

на території нашої держави, – і яким на сьогодні є наша Конституція; так і того персоніфікованого гаранта її реального дотримання і виконання, яким на сьогодні є наш Президент.

Література:

1. Сайт Міністерства Науки України (290 ст): <https://mon.gov.ua/ua>
2. Сайт Президента України: <https://www.president.gov.ua/ru>
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Українська Вікіпедія, заснована від 30 січня 2004 року URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Руднева О. М. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності [Електронний ресурс] / О. М. Руднева, О. Н. Ярмиш // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.).
6. Головне управління Держпродспоживслужби: <https://dpssc.gov.ua/>

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ НА МОРСЬКИХ ПРОСТОРАХ УКРАЇНИ

Сурілова Анастасія Олегівна

асистентка кафедри морського права

Національного університету «Одеська морська академія»

ORCID: 0000-0001-8819-0483

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3590

До початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року українські порти перебували у фокусі уваги громадськості. Суспільство поклало надії на розвиток морської галузі, оскільки Україна володіє широким потенціалом на морі, який, тим не менше, досі не використовувався на повну потужність.

Після початку масштабних бойових дій та блокади українських портів державою-агресором питання морських перевезень постало особливо гостро, оскільки були перекриті шляхи торгівлі, якими в Україну ввозився імпорту та експортувалася важлива для продукція, за рахунок збуту якої наповнювався державний бюджет.

Після укладення угоди про зерновий коридор, наша держава отримала можливість експортувати сільськогосподарську продукцію закордон. Водночас, обсяги експорту та постійні перепони з боку держави-агресора залишають обсяги нашого експорту незадовільними. Попри це, українці залишаються впевненими в перемозі та повоєнному відновленні, зокрема, морської торгівлі та українських портів. З огляду на актуальний стан речей та перспективи майбутнього відновлення, дана тема зобов'язує дослідників знову звернути увагу на важливість української портової сфери.

Перш за все варто наголосити, що порти та морська галузь у цілому підпадають під дію як міжнародного, так і національного законодавства: судна, що здійснюють міжнародні рейси, повинні дотримуватися норм як міжнародного права, так і вимог національного законодавства у порту, в який вони приходять.

Прихильність міжнародним стандартам у сфері мореплавства затверджена нашою державою на доктринальному рівні. Відповідно до Морської доктрини України на період до 2035 року, Україна дотримується міжнародних стандартів у сфері мореплавства, безпеки суден та портів [1].

Важливе місце в діяльності українських морських портів займає публічне адміністрування. Публічне адміністрування, яке раніше іменувалося державним управлінням, є технічною реалізацією публічного врядування (англ. *public governance*). Публічне врядування покликане формувати та запроваджувати політику, а адміністрування – приймати управлінські рішення відповідно до сформованої державної політики в морському секторі.

Публічне адміністрування морського порту – це, перш за все, організаційна та розпорядча діяльність, менеджмент персоналу, сервісне обслуговування. Ефективне публічне адміністрування ґрунтується на

принципах відкритості, прозорості, звітності, взаємодії з громадськістю, приватним сектором, професійному безсторонньому менеджменті.

Стратегія розвитку морських портів ґрунтується на ефективній організації управління. Складові частини публічного управління спочатку реалізуються на папері – необхідно розробити дієві програми та механізми, оформити їх в якості стратегії управління морськими портами. Це може бути втілено за допомогою: 1) документів, що містять нормативне регулювання організаційної діяльності з публічного управління морським портом; 2) програмних документів з організаційного планування, які містять визначення, цілі, пріоритети, розподіл відповідальності, програму звітності, механізми виправлення помилок, строки реалізації, кошторис (бюджет на реалізацію програми) тощо; 3) документів з організаційного інструктажу (менеджмент морського порту, механізми, алгоритми вирішення проблем при управлінні морським портом, етичні настанови та корпоративна культура при управлінні морським портом тощо).

На думку І. В. Яцкевич, розвиток портової галузі України можна аналізувати за наступними чинниками: 1. Фінансово-бюджетна політика. 2. Інвестиційно-інноваційна політика. 3. Економічна політика. 4. Транспортна політика. 5. Кластерна політика [2, с. 68-69]. На рахунок останньої, дослідниця зазначає, що даний напрямок все ще слабо розвинений в Україні, і його розбудова залежатиме від успішної взаємодії різних галузей економіки, налагодження співробітництва між керівними ланками кожної з них. Дослідниця пропонує для розвитку адміністрування морських портів України вжити наступних заходів: 1) законодавчо унормувати приватно-правову модель управління морським портом; 2) узгодити межі портової інфраструктури у форматі земельного законодавства; 3) переглянути політику справляння портових зборів та використати їх для капіталовкладень в стратегічні об'єкти будівництва в українських портах [2, с. 69].

Як зазначає А.О. Панчук, активне реформування портової діяльності в Україні припадає на 2012-2019 рр. [3, с. 63]. Його початок ознаменувався прийняттям Закону «Про морські порти України» від 17 травня 2012 року, 23 грудня 2013 року було створено Адміністрацію морських портів України (АПМУ), а активний перегляд практик здійснення діяльності

в морських портах розпочався після подій Революції Гідності в 2014 році. У подальшому розпочалася робота з пошуку приватних інвесторів, були представлені стратегічні плани оновлення портової інфраструктури. Таким чином, сектор набув імпульсу, дослідники відзначали поступовий рух у сфері адміністрування портів. Попри це, багато недоліків залишалися невирішеними і прогрес реформ залишався незадовільним – як на думку дослідників, так і суспільства.

Для вирішення цих проблем було запропоновано різні підходи та моделі. Популярним підходом є залучення до розбудови портової інфраструктури приватних інвесторів з передачею управління приватним компаніям на основі механізму державно-приватного партнерства (ДПП). Цей підхід було реалізовано після 2019 року з передачею в концесію портів Херсону та Миколаєва: 20 серпня 2020 року в концесію передано миколаївський порт «Ольвія», 26 червня 2020 року – Херсонський морський торговельний порт. На жаль, повномасштабна російська агресія призупинила розвиток цих проектів.

З огляду на розвиток публічного адміністрування морських портів в Україні, слід зазначити, що Україна досі володіє широкими перспективами в сфері побудови конкурентоспроможної торгівлі у морських портах. Цей потенціал обумовлений вигідним географічним положенням нашої держави. Водночас, перед нами стоять значні перешкоди, що проявляються, по-перше, в збитках, які досі нам завдає держава-агресор, по-друге, застарілій портовій інфраструктурі, по-третє, слабкою залученістю українських морських портів в світові інвестиційні потоки, по-четверте, нерозвиненістю передових практик публічного адміністрування морським портом. Подолання даних проблем, крім очевидної перемоги України у війні, ми вбачаємо в реалізації стратегічних планів України, зазначених в Морській доктрині, за допомогою детального планування, посилення державно-приватного партнерства, імплементації успішних практик публічного адміністрування портами зарубіжних країн, нормативного закріплення моделей управління морським портом, створення культури публічного управління за допомогою чіткої доктрини, правил, приписів, постійної взаємодії керуючих та персоналу, підвищення їх кваліфікації та обміну досвідом.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.05.2023)
2. Яцкевич І. В. Базові елементи державного управління розвитком морських портів. *Публічне управління і адміністрування в Україні*, 2020, № 20. С. 67-72. URL: <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2020/20-2020/14.pdf> (дата звернення: 09.05.2023)
3. Панчук А. О. Сучасні форми управління морськими портами та проблеми адміністрування морської галузі в Україні. *Lex Portus*, 2019, № 1. С. 50-67. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12457> (дата звернення: 09.05.2023)

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ

Зварич Роксолана Мирославівна

студентка 3 курсу юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: Грущинська Наталія Ігорівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри

цивільного права та процесу юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3586

Актуальність існування шлюбного договору як інституту сімейного права в нашій державі стає все більш вагомим через подальше вдосконалення та розвиток сімейних правовідносин між суб'єктами права та постійних глобалізаційних процесів, у яких бере участь і Україна. Усі ці фактори так чи інакше здійснюють вплив на становлення сімейно-правових інститутів у суспільстві та сприяють зародженню найбільш сучасного та нового для українського соціуму – інституту укладання правочинів у сфері сімейних правовідносин. Так, в Україні становиться найбільш актуальним укладення шлюбного договору для регулювання майнових правовідносин подружжя.

Враховуючи те, що в українському законодавстві дане поняття визначено не так давно, українці не часто користуються наданим їм правом, але останніми роками на практиці збільшилась кількість укладання даного виду договорів.

Можливість укладення шлюбного контракту в Україні існує з 1992 р. (в Кодексі про шлюб та сім'ю України, який втратив чинність у

2010 році), яка в подальшому була закріплена Сімейним кодексом у Главі 10 «Шлюбний договір» [1].

Стаття 92 Сімейного кодексу України передбачає, що шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям. Особливі вимоги стосуються форми шлюбного договору, оскільки, згідно зі ст. 94 Сімейного кодексу України шлюбний договір укладається у письмовій формі й обов'язково нотаріально посвідчується.

Необхідно відмітити, що Сімейний кодекс не встановлює чіткого поняття «шлюбного договору» в кодексі. За результатами аналізу позицій вчених, можна підсумувати, що шлюбний договір – це договір, який укладається між особами, що подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям, на основі рівності та взаємної волі сторін, для регулювання майнових відносин в шлюбі та в разі його розірвання [2, с. 17].

М. М. Дякович, визначаючи шлюбний договір як договір, який укладається між особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям для регулювання майнових відносин у шлюбі, а також у разі його розірвання, акцентує увагу на рівності сторін шлюбного договору та їх взаємній волі [6, с. 416].

Право на укладення шлюбного договору мають особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжя.

Відповідно до ст. 93 Сімейного кодексу України, яка містить положення про зміст шлюбного договору, шлюбним договором регулюються майнові відносини між подружжям, визначаються їхні майнові права та обов'язки. Шлюбним договором можуть бути визначені майнові права та обов'язки подружжя як батьків.

Також, необхідно зазначити, що шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми [1]. Якщо таким договором визначаються особисті правовідносини, то в цій частині він є недійсним [3, с. 103].

Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, які встановлені Сімейним кодексом України, а також ставити одного з подружжя у надзвичайно не вигідне матеріальне становище. За шлюбним договором не може передаватися у власність одному з подружжя

нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації» [1].

Шлюбний договір може містити домовленості, які визначають правовий режим майна подружжя, домовленості відносно порядку користування спільним або роздільним майном, домовленості про порядок управління спільним майном, домовленості щодо доходів від майна, домовленості зобов'язального характеру (про взаємне утримання, про порядок покриття спільних витрат, про борги). На практиці шлюбний договір носить комплексний характер. Окремі умови шлюбного договору можуть вступати в силу і припиняти свою дію в різний час [3, с. 103].

Шлюбний договір може бути строковим та безстроковим, окрім того можуть бути встановлено строки тривалості окремих прав та обов'язків [2, с. 17].

Окрім цього, варто сказати про те, що шлюбний договір має фідучіарний характер – засновується на особисто довірчих відносинах. Шлюбний договір, що укладається до реєстрації, вступає в силу лише після реєстрації шлюбу [4, с. 16].

В нашій країні укладання шлюбних договорів не настільки поширене, як у Європі, але також знаходить своє застосування на даний момент. Статистичні дані, наведені на офіційному сайті Міністерства юстиції України, свідчать про вузький спектр використання шлюбних договорів українцями. Значна частина укладається у м. Києві, Дніпропетровській, Одеській і Харківських областях; в інших регіонах кількість шлюбних договорів нараховує декілька десятків за рік. Найменше зареєстровано шлюбних договорів у Черкаській, Сумській та Кіровоградській областях. До того ж нотаріальна практика зазначає, що найчастіше шлюбні договори укладаються подружжям, де один із них іноземець [5, с. 103].

Як правильно зазначають юристи у сфері сімейного права, частіше за все укладення такого виду договору в Україні пов'язано з укладенням шлюбу з іноземцем, осіб які вдруге вступають у шлюб, осіб які мають пристойну кількість майна, нерухомість та інше.

Також, багато сімей стикається з проблемою розподілу майна і в сім'ї одна особа найчастіше незадоволена результатом такого поділу,

а інша залишається у виграші, тобто подружжя не можуть прийти до компромісу та розділити майно так, щоб це було вигідно кожному, та усі залишилися задоволеними. Адже, майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності [1].

Однак існують випадки коли хтось з подружжя або обидва члени шлюбу хочуть виділити певне майно як особисте чи визнати розподільний або змішаний правовий режим до цього майна. Тобто встановити такі умови, які будуть цікаві кожному члену подружжя як під час шлюбу, так і ті умови, що будуть діяти у разі розлучення. Для таких ситуацій і укладається шлюбний договір. Такі дискусії трапляються зазвичай в сім'ях, де не вистачає знань у юридичній сфері.

Однак, на мою думку, разом з тим, сучасні реалії сьогодення свідчать про те що українці «морально не готові» до укладення шлюбного договору через те, що не розуміють або зовсім не знають його правову природу.

Загалом, проблемою укладання шлюбного договору в Україні так, як однією з проблем при підписанні шлюбних договорів є недосконалість форми цих документів. В Україні шлюбні контракти ще не набули такої популярності, як за кордоном. В інших країнах майже всі сім'ї свідомо підписують договір, який захистить їхні інтереси на законних підставах. У нашій країні, також можна укласти шлюбний контракт не побоюючись того, що в майбутньому особисте майно перейде в інші руки. Отже, це є єдиним юридичним способом розв'язання майнових проблем [5, с. 103].

Також, я вважаю, що значною перешкодою укладання шлюбного договору в Україні, можна зазначити моральні бар'єри, які перешкоджають до його укладання. Адже кожен з подружжя вважає, що якщо запропонувати укласти шлюбний договір, це буде розцінене як свідчення недовіри до нього.

Таким чином, розуміючи всю правову природу шлюбного договору, можна не переживати про свої гарантовані права та майновий стан, укладаючи цей договір. Звичайно, що у нашій державі наявні доволі поширені випадки укладення таких договорів і таке явище розвивається у позитивній прогресії.

Однак, задля уніфікації та остаточного вирішення питання про доцільність укладення таких договорів, нашій державі необхідно підвищувати правову культуру населення, у якій громадяни ставатимуть більш обізнаними в цій сфері.

Що не менш важливо, потенційні сторони договору повинні розуміти, що укладання шлюбного договору є кроком до майбутнього, безпроблемного способу вирішення питань, які виникають в процесі подружнього життя, а не оперувати стереотипами про те, що укладання такого договору є «шлюбом за розрахунком» та, певним чином, укорислювати цей договір.

Фундаментальним фактором, щодо поширення зацікавленості до такого правочину сьогодні в нашому суспільстві, є перейняття досвіду в зарубіжних країнах, в яких шлюбний договір детально регламентований цивільним законодавством і користується популярністю серед громадян.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135 (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Сімейне право : навчально-методичний посібник / Манжосова О. В., Гнатівська А. І., Мошинська Я. С., Чернівці, 2021. 68 с.
3. Процьків Н. М., Гетьманцева Н. Д. Навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю Федьковича, 2021. 148.
4. Схаб-Бучинська Т. Я. Сімейне право України: методичні вказівки / Івано-Франківськ: навчально-науковий юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. 84 с.
5. Римаренко І. В. Шлюбний договір в Україні: за і проти / І. В. Римаренко // Сучасні питання економіки і права. – 2013. – № 1. – С. 102- 105
6. Дякович М. М. Сімейне право України: навчальний посібник / М. М. Дякович. – Харків : ЕКУС, 2021. – 416 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО ДОВІЧНЕ УТРИМАННЯ

Швайко Іван Євгенійович

*здобувач I (бакалаврського) рівня вищої освіти,
студент 2-го курсу, спеціальності 081 “Право”*

Навчально-науковий інститут права

Державного податкового університету

Науковий керівник: Обривкіна Оксана Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри приватного права

Державного податкового університету

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3577

Договір про довічне утримання завжди займав важливе місце як у дослідженнях науковців, так і на побутовому рівні. Адже багатьом з нас відомо, що багато самотніх літніх людей не мають можливості або не спроможні забезпечувати себе самостійно, і саме тому потребують допомоги від сторонніх осіб. Саме у таких випадках у нагоді стає договір довічного утримання, в результаті якого набувач стає власником нерухомого майна літньої людини, а відчужувач своєю чергою отримує послуги з піклування та забезпечення.

Стаття 744 Цивільного Кодексу України визначає, що за договором довічного утримання одна сторона (відчужувач) передає другій стороні (набувачеві) у власність жилий будинок, квартиру або їх частину, інше нерухоме майно або рухоме майно, яке має значну цінність, взамін чого набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача утриманням та (або) доглядом довічного утримання [1].

Змістом договору є перехід права власності від відчужувача до набувача, а також виникнення обов'язку у набувача утримувати (доглядати) відчужувача. Істотними умовами договору є: предмет та ціна. Для цього виду договору строк не належить до істотних умов, тому що визначається тривалістю життя відчужувача майна. Зазначений договір має ознаку триваючого, оскільки зберігає силу до моменту

смерті відчужувача і вимагає систематичного виконання набувачем своїх обов'язків. Також цей договір є одностороннім, оскільки у відчужувача є лише право вимагати від набувача надання обумовленого договором матеріального забезпечення, а набувач несе лише обов'язок – надавати відчужувачеві матеріальне забезпечення. Договір довічного утримання (догляду) укладається у письмовій формі з обов'язковим нотаріальним посвідченням. З нотаріальною формою договору довічного утримання пов'язується момент виникнення права власності на майно у набувача.

Водночас нотаріус повинен накласти заборону на відчуження набувачем майна до припинення дії договору. Договір довічного утримання є відплатним. За цим договором набувач отримує у власність майно, вартість якого на момент укладення договору відома. Натомість вартісний вираз утримання, що буде надаватися набувачем відчужувачу за договором, не може бути точно відомим, визначеним, адже неможливо визначити строк дії договору. Тому з огляду на цю обставину договір довічного утримання відносять до алеаторних (ризикових) договорів. Також слід зауважити, що цьому договору притаманні ознаки фідучіарності, що виражені в особливому довірчому характері відносин сторін [2, с. 79-84].

При укладенні договору про довічне утримання важливо враховувати правові аспекти. Зокрема, він повинен відповідати вимогам чинного законодавства, і не повинен суперечити основним правам та свободам людини. Крім того, у договорі повинні бути враховані питання щодо успадкування та передачі права власності на нерухомість.

Отже, Договір про довічне утримання є особливим типом договору, в якому одна сторона зобов'язується забезпечувати іншу сторону утриманням та доглядом до кінця її життя. Особливість цього договору полягає в тому, що він має надзвичайно довготривалий характер, що може становити значний ризик для сторін у разі неправильної укладення договору.

Оскільки договір про довічне утримання має довготривалий характер, він має бути дуже детально пророблений щодо умов та відповідальності сторін. Укладення такого договору повинно відбуватися з дотриманням всіх вимог законодавства та з урахуванням індивідуальних потреб кожної зі сторін.

Крім того, договір про довічне утримання може стати проблемою у разі зміни обставин. Наприклад, якщо власник нерухомості, який уклав договір, вирішує продати свою власність, то договір може стати некоректним і створити проблеми для нового власника [3].

Література:

1. Цивільний кодекс України. URL: https://kodeksy.com.ua/tsivil_nij_kodeks_ukraini/statja-744.htm (дата звернення: 29.03.2023).
2. Лаптош М. В., Костенко-Костейчук Г. А. Загальна характеристика договору довічного утримання. *Трипільська цивілізація*. 2012. Вип. 3. С. 79-84.
3. Савченко В. В. Договір довічного утримання як засіб забезпечення соціального захисту громадян. *Право та держава: теорія та практика*. 2019. № 2. С. 70-74.

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Криминологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ ПРОКУРОРОМ В СУДІ

Влад Едуард Аврелович

студент 3 курсу, юридичного факультету

Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

Науковий керівник: Мойсей Георгій Георгійович

асистент кафедри процесуального права

Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3581

Підтримання державного обвинувачення прокурорами в суді є однією з основних конституційних функцій прокуратури. Цей принцип закріплено в Законі України «Про прокуратуру» (ст. 36). Однак, оскільки він стосується лише кримінального процесу, його конкретний зміст визначається положеннями кримінально-процесуального закону. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 3 КПК державним обвинуваченням визнається діяльність прокурора, зокрема, доведення обвинувачень у суді з метою притягнення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, до кримінальної відповідальності. Під обвинуваченням розуміється обвинувачення у вчиненні особою певного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, і вчинене воно в порядку, передбаченому Кримінально-процесуальним кодексом. Для того, щоб прокурор міг підтримати обвинувачення у суді, він повинен мати достатньо доказів про обставини, зазначені в статті 91 КПК. Ці докази збираються та перевіряються під час досудового розслідування, яке здійснюється під наглядом прокурора. Якщо є достатні докази про вчинення кримінального правопорушення, прокурор (або слідчий за його

дорученням) повідомляє підозрюваного письмово про підозру і складає обвинувальний акт.

На наш погляд, прокурор, що призначений керівником прокуратури, здійснює нагляд у формі процесуального керівництва у конкретному кримінальному провадженні, починаючи з повідомлення підозрюваної особи і закінчуючи складанням обвинувального акта. Прокурор є незмінним протягом усього провадження в справі, що дозволяє йому підготуватися до суду та відстоювати обвинувачення в судових дебатах. Однак, якщо після всебічного, повного та об'єктивного дослідження прокурор встановлює відсутність події кримінального правопорушення або складу кримінального правопорушення, за яким підозрюваний притягається до кримінальної відповідальності, він повинен відмовитися від обвинувачення та припинити процесуальну діяльність як державний обвинувач. Рішення про відмову від обвинувачення повинно бути прийняте прокурором за його внутрішнім переконанням [1, с. 65-68].

На думку Слядневої К. А., у формуванні переконання державного обвинувача щодо відмови від обвинувачення важливо враховувати кілька факторів, таких як спрямованість діяльності прокуратури на карні питання, кадрове забезпечення органів прокуратури, моральні та інтелектуальні якості державного обвинувача, його психологічна стійкість, психологічна атмосфера в колективі прокуратури, роль керівника прокуратури, а також моральні фактори відносин державного обвинувача з іншими суб'єктами кримінального процесу, зокрема з обвинуваченим і потерпілим [2, с. 228-231].

Отже, підтримання державного обвинувачення в суді прокурором є важливим етапом у кримінальному процесі, оскільки від цього залежить подальший хід провадження. Для забезпечення правильного рішення необхідно враховувати всі фактори, що впливають на формування позиції прокурора, а також дотримуватись закону та встановлених процесуальних процедур.

Література:

1. Ляш А. О. Підтримання державного обвинувачення в суді: правова природа, суть і значення. Часопис Академії адвокатури України. 2014. Т. 1, № 22. С. 64-69.

2. Сляднєв К. А. Відмова прокурора від підтримання державного обвинувачення як форма реалізації диспозитивності. Кримінальне право та кримінологія. 2018. № 1. С. 228-232.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЯК ГАЛУЗЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Гордуна Єлизавета Андріївна

студентка 3 курсу юридичного факультету

Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

Науковий керівник: Кожокар Іван Юрійович

асистент кафедри кримінального права

Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3592

Еволюція різноманітних способів документування інформації супроводжується неминучим розвитком способів її підробки. Для успішного розкриття кримінальних правопорушень та судового розгляду постає необхідність у застосуванні спеціальних знань у різних формах, однією з яких є техніко-криміналістична експертиза документів. Технологічний прогрес значно спрощує процес як виготовлення так і підроблення документів, а також ускладнює їх дослідження, що зумовлює актуальність даної теми.

Питання розвитку криміналістичного документознавства було висвітлено у працях багатьох вчених, серед них Волошин О. Г., Воробей О. В., Мельников І. М., Сезонов С. В., Щербаковський М. Г. та інші.

Відповідно до наукової літератури, документи (від лат. documentum – зразок, свідоцтво, доказ) – це матеріальний носій, що містить інформацію та відповідні реквізити, які дозволяють його ідентифікувати. Даний термін є досить багатозначним, враховуючи те, що його використовують у різних сферах життєдіяльності. Саме у кримінальній юстиції документ розглядають як один з видів доказів.

Дефініцію терміну «підробка» закріплено у підпункті 29 пункту 5 Постанови Правління Національного банку України № 107 від 28.07.2020 року, відповідно до якого підробка – створення (повністю або частково) документа, подібного на справжній / автентичний документ, з метою незаконного його використання як справжнього / автентичного документа [1].

Перші згадки про підроблені документи з'явилися ще за часів Стародавнього Риму, зокрема про підроблені заповіти та цивільно-правові угоди.

Литовські Статути у редакції від 1588 р. містили згадку про встановлення відповідальності за підробку монет. Через пів століття у Франції було видано відомий Трактат про дослідження письма Ж. Равено. Проте згодом королівським указом ця книга була оголошена такою, що може стати в нагоді тим, хто займається підробкою документів, і була спалена перед будівлею суду.

Розвиток почеркознавства у 19 ст. відобразився у праці італійського криміналіста А. Бертильона «Порівняння почерку та графічна ідентифікація» (1898 р.). Значний вклад був зроблений Г. Гроссом, який ввів у науку новий термін – «криміналістика». У 1892 р. ним було видано «Керівництво для судових слідчих, чинів жандармерії і поліції». Наступне століття відзначилось вдосконаленням методів досліджень, зокрема використанням інфрачервоних, ультрафіолетових та рентгенівських променів.

Сучасні криміналістичні дослідження можна поділити на декілька видів, а саме: 1) почеркознавчі – за допомогою них встановлюється виконавець документа, 2) авторознавчі, які з'ясовують авторство тексту, 3) техніко-криміналістичні, які дозволяють дослідити решту складових елементів документа [2, с. 138].

Техніко-криміналістичне дослідження документів – це вид криміналістичного дослідження, який спрямований на вивчення способів виготовлення документів з метою встановлення їх справжності.

Виокремлюють три групи об'єктів технічного дослідження: реквізити, матеріали, а також засоби та пристрої, якими було виготовлено документ.

За результатами дослідження встановлюється, чи документ є справжнім, чи підробленим. Справжній документ може бути дійсним або недійсним, підроблений – інтелектуальною або матеріальною підробкою.

Основними завдання техніко-криміналістичної експертизи документів (ТКЕД) є встановлення способу і давності виготовлення документа, інформації щодо реквізитів, а також використаних технічних засобів.

До методів, які можуть бути використані при проведенні ТКЕД, відносять дослідження у наскрізному світлі, ультрафіолетових та інфрачервоних променях, світлова мікроскопія та багато інших.

У зв'язку з діджиталізацією та розвитком інформаційних технологій так звані «традиційні злочини» набули нових форм, що значно ускладнює процес їх дослідження. У той же час створено нові можливості для розвитку сучасної криміналістики. Новітні цифрові методи аналізу документів дозволяють підвищити якість зображення (посилення різкості, корекція тощо), ідентифікувати людину за зображенням, проводити порівняльний аналіз почерку шляхом сканування, що в сукупності не дозволяє приховати криміналістично значущу інформацію [3, с. 51-54].

Підсумовуючи, варто зазначити, що значення техніко-криміналістичного дослідження документів важко переоцінити, адже даний вид досліджень, пройшовши тривалий шлях еволюції, на сьогоднішній день сприяє розкриттю кримінальних правопорушень, з'ясуванню особи злочинця та окремих обставин справи.

Література:

1. Постанова Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу» № 107 від 28.07.2020, Офіційний вісник України, 2020 р., № 68, ст. 45, код акта 100507/2020.
2. Сезонов В. С. Генезис криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки. *Право і безпека – Law and Safety*. 2020. № 2 (77). С. 133-140.
3. Кобилянський О. Л., Корнеєва В. А. Криміналістичне дослідження документів. *DICTUM FACTUM*. № 1(11). 2022. С. 40-56.

СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Грошовенко Богдан Леонідович

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

за спеціальністю 081 Право,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: Боднарчук Руслан Орестович

асистент кафедри кримінального права і кримінології,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3575

З'ясуванням структури і змісту кожного з елементів, що утворюють норму кримінального права в науці кримінального права, займалися такі науковці, як Ю. В. Баулін, Я. М. Брайнін, С. М. Братусь, О. А. Герцензон, М. І. Панов, В. Г. Смирнов, А. Н. Трайнін, В. Д. Філімонов тощо.

Особливою частиною Кримінального кодексу України передбачено викладення лише двох структурних елементів – диспозиції і санкції. Підкреслимо, що під диспозицією розуміємо структурний елемент кримінально-правової норми, в котрій визначаються та описуються конкретні ознаки кримінально-протиправного діяння. Диспозиція чітко визначає межі забороненої поведінки. За системою побудови та способом опису ознак певного виду кримінального правопорушення визначають чотири види диспозицій: просту, описову, бланкетну, відсильну та змішану. У кримінально-правовому сенсі – це заборона вчинювати передбачене в законі злочинне діяння [3]. Оскільки при визначенні санкції в юридичній науці суттєвих розбіжностей немає, будемо ґрунтуватися на тому, що вона становить ту частину норми, в якій законодавцем названі правові наслідки (весь комплекс нормативних приписів, викладених як у Загальній, так і в Особливій частинах Кримінального кодексу України) недотримання встановлених правил поведінки через обмеження прав і свобод особи, яких вона може зазнати як делікт, ознаки якого зазначено в диспозиції.

Санкція – це структурний елемент кримінально-правової норми, що в разі порушення норми визначає заходи державного впливу. Визначення

санкції через покарання не повністю розкриває надбання правової доктрини, адже покарання – це лише один із її елементів [4]. Наявним є певний перелік вимог до формування санкції як частини норми кримінального права: приміром, принцип законності, справедливості, рівності усіх перед єдиним законом, гуманізму, тощо. Альтернативною вважається санкція, яка передбачає два чи кілька видів основних покарань, із яких суд може призначити лише одне. Альтернативні санкції можуть включати такі види покарання, як грошові штрафи, умовне засудження, обмеження волі, примусові роботи, виправні роботи тощо. Такі види покарання можуть бути належним чином спрямовані на відновлення правопорядку та зменшення рецидиву кримінальних правопорушень.

Одним з переваг застосування альтернативних санкцій є те, що вони можуть бути більш ефективними в попередженні та запобігання правопорушень, ніж позбавлення волі. Кумулятивною рахується санкція, котра передбачає окрім основного покарання ще й додаткові її види. Тобто, вона передбачає застосування декількох типів кримінально-правових покарань одночасно за вчинення одного кримінального правопорушення.

Література:

1. Горох О. П. Проблеми конструювання санкцій спеціальних кримінально-правових норм. Наукові записки НаУКМА. Серія «Юридичні науки». 2009. Т. 90. С. 94-98.
2. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право: навчальний посібник. Київ, 2014 http://dcmaup.com.ua/assets/files/kriminalne-pravo-_pidruchnik.pdf
3. Кримінальне право України: загальна частина» : підручник. Харків 201. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI-2010/UgolovPravoZag.pdf
4. Орловська Н. А. Актуальні проблеми побудови кримінально-правових санкцій в контексті реалізації принципу гуманізму. Часопис Академії адвокатури України. 2011. № 1. С. 101.

**ПРЕДМЕТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 1 СТ. 297 КК УКРАЇНИ (НАРУГА НАД
МОГИЛОЮ, ІНШИМ МІСЦЕМ ПОХОВАННЯ
АБО НАД ТІЛОМ ПОМЕРЛОГО)**

Рихлевич Ірина Володимирівна

студентка 3 курсу юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: Бурачинська Юстина Богданівна

асистент кафедри кримінального права і криминології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3589

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України. Хоч визначення складу кримінального правопорушення законодавчо не закріплене, та ми можемо вважати, що під ним варто розуміти сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як кримінальне правопорушення.

На відміну від об'єкта складу кримінального правопорушення, який є обов'язковою ознакою складу кожного кримінального правопорушення, предмет складу кримінального правопорушення – факультативна ознака. Він набуває обов'язковості лише у разі прямої вказівки на це у законі і тоді має важливе значення для кримінально-правової кваліфікації вчиненого винним діяння, адже якщо відсутній предмет складу кримінального правопорушення, то відсутній і склад кримінального правопорушення. Ст. 297 КК України є предметним кримінальним правопорушенням, адже перелік речей матеріального світу, впливаючи на які винний вчиняє кримінальне правопорушення, прямо передбачений у диспозиції вищезазначеної статті [2, с. 19]. Так, предметом складу кримінального правопорушення у ч. 1 ст. 297 КК України є: 1) могила;

2) інше місце поховання; 3) тіло (останки, прах) померлого; 4) урна з прахом померлого; 5) предмети, що знаходяться на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі (останках, прахові) померлого. У ст. 297 КК України, законодавець не розкриває змісту цих предметів, відсилаючи нас до Закону України «Про поховання та похоронну справу», у ст. 2 якого вказано, що:

- могила – місце на кладовищі, у крематорії, колумбарії або в іншій будівлі чи споруді, призначеній для організації поховання померлих, де похована труна з тілом померлого чи урна з прахом;

- місце поховання – кладовище, крематорій, колумбарій або інша будівля чи споруда, призначена для організації поховання померлих;

- урна з прахом – ємність, призначена для збереження праху померлого.

У цьому ж законі подано ще такі визначення:

- склеп – це підземна або заглиблена в землю капітальна споруда, призначена для поховання, в межах місця поховання, відведеного у встановленому порядку;

- колумбарій – сховище для урн із прахом померлих;

- колумбарні ніші – спеціально обладнані місця на колумбарії для поховання урн із прахом померлих, що облаштовуються в мурованих стінах або на підготовлених ландшафтних ділянках;

- крематорій – спеціальна інженерна споруда з устаткуванням, призначеним для спалювання трун із тілами померлих [3].

У контексті дослідження цікавим є такий предмет складу кримінального правопорушення як урна з прахом померлого, адже виникають певні питання, наприклад, чи можемо ми вважати урною для праху певну банку? По суті, це теж ємність, можливо, хтось використовуватиме її саме для збереження праху померлого. Але як тоді довести у кримінальному провадженні, що особа точно знала на який саме об'єкт вона посягає? На нашу думку, було б логічніше забрати словосполучення «урна з прахом померлого» з диспозиції ст. 297 КК України, аби уникнути суперечливих ситуацій. Таке вирішення ситуації схоже на те, що колись була передбачена відповідальність лише за «незаконне знищення чи псування скриньки з бюлетенями», а не просто,

наприклад, за знищення виборчого бюлетеня. Знову ж таки виникає питання, що робити у випадку, якщо спалили лише бюлетені, коли вони були не в скриньках і т.п.. Вважаємо, що законодавцю варто переглянути предмет складу кримінального правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 297 КК України, та внести відповідні зміни.

Щодо інших предметів складу кримінального правопорушення, визначення яких немає у наведеному вище законі, то потрібно почати з тіла померлого. Спершу законодавець зазначав у КК України лише про наругу над трупом, та в редакції Закону № 1166-VI від 19.03.2009 предмет складу кримінального правопорушення став конкретизованішим і загалом зміненим, а саме наруга над тілом (останками, прахом) померлого чи незаконне заволодіння тілом (останками, прахом) померлого. У Законі України «Про поховання та похоронну справу» слово «труп» вживають лише до невпізнаних осіб, тобто термін «труп» видається нам вужчим поняттям, аніж «тіло померлого» [3]. Хоча в постанові Першої судової палати КК ВС від 01 грудня 2022 року у справі № 216/4652/17 дано таке визначення: «труп – це тіло померлого чи його окремі частини, незалежно від проміжку часу, який минув з дня його смерті» [4]. Конкретизація у цьому випадку була справді потрібною, аби стало зрозуміло, що кримінальним правопорушенням буде посягання як на ціле тіло, так і на окремі його частини. В. В. Кузнецов зазначає, що в одному із проєктів Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за наругу над могилою та іншими місцями поховання» було визначено, що «тіло померлого – ціле тіло або окремі його частини будь-якої людини після настання її біологічної смерті» [5, с. 89-91]. З урахуванням вищенаведеного, можна запропонувати таке визначення: «тіло (останки, прах) померлого – це неживе людське тіло, при цьому не має значення вік особи, а також те, чи це труп у цілому чи лише його частина». Хоча теж суперечливо, чи варто виокремлювати в цьому випадку саме «прах», адже об'єктивно не всі дії, що можуть бути вчинені з тілом померлого, можна вчинити з прахом, наприклад, здійснення акту некрофілії з прахом або ж самовільне знімання одягу з праху.

Останнім предметом складу кримінального правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 297 КК України, є предмети, що знаходяться

на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі (останках, прахові) померлого. Оскільки в КК України не уточнено які це предмети, то ними можуть бути, до прикладу, хрест, надмогильні споруди, прикраси, одяг, медалі, вази, лампадки, вінки і т. п. – тобто загалом будь-що.

Варто також зазначити, що в науковій літературі виникає багато дискусій щодо розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених у ст. 297 КК України, з іншими складами кримінальних правопорушень, зокрема, проти власності. Розмежувальними ознаками багато науковців, зокрема Антонюк Н. О., вважають предмет посягання та об'єкт посягання.

Отож, якщо перелічені предмети посягання перебувають у місцях поховання – їхнє викрадення посягає передусім на відносини моральності, а вже потім на власність. Якщо речі перебувають при померлому, наприклад, у будинку, то таке діяння треба кваліфікувати як кримінальне правопорушення проти власності. Якщо ж власник речей передав їх на вшанування, визначив, що їхнє призначення – це свідчити про пам'ять померлого, то можна зробити висновок, що для нього більш важливим є моральність, духовна цінність, а власність є лише додатковим об'єктом посягання [6, с. 399].

Важливим у цьому випадку є визначення власника предмета, який знаходиться на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі померлого. Адже якщо предмети перебувають у власності певних осіб, то незаконне заволодіння такими предметами належить кваліфікувати за сукупністю з відповідними частинами статей, у яких передбачена відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності або лише як кримінальне правопорушення проти власності. До прикладу, біля могили жінка забула свою сумку. Це не є річ, від якої вона відмовилась і закопала разом з покійником. У такому випадку потрібно чітко встановити, що за обставинами справи це річ, яка лише тимчасово вибула з володіння, а не передана добровільно задля вшанування пам'яті померлого.

Відтак, хоч у ч. 1 ст. 297 КК України є чітко визначений перелік предметів складу кримінального правопорушення, проте такий перелік потребує вдосконалення та уточнення, зокрема, викликає сумніви доцільність існування такого предмета складу кримінального правопорушення як «урна з прахом померлого» та ототожнення праху

з тілом померлого. Важливо також відмежовувати наругу над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого від суміжних кримінальних правопорушень, зокрема від кримінальних правопорушень проти власності.

Література:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 10.04.2023).
2. Горб Н. О. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз : автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 20 с.
3. Про поховання та похоронну справу : Закон України від 10.07.2003 № 1102-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1102-15> (дата звернення: 01.03.2023).
4. Постанова Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 01 грудня 2022 року у справі № 216/4652/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107706697> (дата звернення: 04.04.2023).
5. Кузнецов В. В. Окремі аспекти визначення предмета злочину, передбаченого ст. 297 КК України. *Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора П. П. Михайленка)* : Тези доп. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 24 верес. 2010 р.) / Ред. кол.: В. В. Коваленко (голова), О. М. Джу́жа, Є. М. Бодю́л та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2010. С. 89-91.
6. Антонюк Н. О. Кримінально-правова охорона власності : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 514 с.

ПРО ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ

Стешенко Ольга Олегівна

*курсант 3-го курсу, Навчально-науковий інститут №1
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник: Грига Марія Андріївна

*кандидат юридичних наук, Навчально-науковий інститут №1
Національної академії внутрішніх справ*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3584

Формою практичного застосування медичних і біологічних знань для розв'язання питань, які виникають у практичній діяльності органів дізнання, попереднього слідства чи суду, є проведення судово-медичної експертизи.

Законодавець увів категорію обов'язкових експертиз, без одержання результатів яких у певних випадках ніяке кримінальне провадження як пізнавально-доказовий процес не може вважатися завершеним і виключає можливість прийняття підсумкового юридичного рішення [1, с. 149]. Так, ч. 2 ст. 242 КПК України передбачені випадки обов'язкового проведення експертизи слідчим або прокурором, у тому числі для встановлення причин смерті та встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень [2].

У межах судово-медичної експертизи проводять: експертизу трупів у випадках насильної смерті і в разі підозри на насильство; експертизу потерпілих, звинувачуваних та інших осіб; експертизу речових доказів та експертизу за матеріалами кримінальних чи цивільних справ.

Для розслідування вбивств особливе значення мають результати судово-медичної експертизи трупа. За допомогою цієї експертизи вирішуються питання, що стосуються потерпілого, підозрюваного та обставин злочину. Одним з пріоритетних питань є встановлення причини смерті – була вона природною або насильницькою, чим була викликана: в результаті нанесення ударів тупим предметом, або ріжучим, колючим,

колючо-ріжучим знаряддям, або внаслідок удушення, не викликана вона отруєнням, утопленням, скиданням людини з висоти тощо [3, с. 154].

З вирішенням згаданого питання тісно пов'язане з'ясування механізму заподіяння смерті. Під час встановлення застосованого злочинцем способу позбавлення потерпілого життя експерт зазвичай визначає принаймні групові властивості знаряддя злочину. Крім того, виявляється характеристика дій злочинця, зокрема сила та кількість ударів, їх послідовність тощо. Вкрай важливими для слідства є встановлення експертизою часу та місця настання смерті, а також факту переміщення тіла потерпілого.

Втім варто зазначити, що повнота і точність розслідування забезпечуються з'ясуванням не лише обставин безпосередньо вбивства, а й інших подій, які йому передували. Так, експерт може констатувати вживання потерпілим перед настанням смерті алкоголю чи наркотиків. Ключову роль у розслідуванні відіграє участь судово-медичного експерта у встановленні особи потерпілого: визначення віку померлого, роду занять за специфічними, професійними ознаками, властиві йому шкідливі звички (вживання наркотиків, алкоголю, паління). Неможливо переоцінити роль судово-медичного експерта і у встановленні особи злочинця. В якості ідентифікуючих об'єктів використовуються сліди, залишені вбивцею на місці злочину або жертві.

Основними питаннями, які вирішуються під час судово-медичної експертизи трупа є наступні: які тілесні ушкодження є на трупі (кількість, характер, локалізація, послідовність нанесення); яке з тілесних ушкоджень стало безпосередньою причиною смерті; час настання смерті; які з тілесних ушкоджень є прижиттєвими, а які – посмертними; які особливості знаряддя заподіяння тілесних ушкоджень; положення потерпілого під час заподіяння тілесних ушкоджень і, зокрема смертельного; чи є в ранах мікрочастинки сторонніх речовин; чи не перебував потерпілий у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. При судово-медичному дослідженні розчленованого трупа додатково ставляться запитання, обумовлені фактом розчленування і необхідністю встановлення особи потерпілого: виявлені частини є частинами одного трупа чи різних; стать, вік, зріст потерпілого; чи є особливі прикмети

(шрами, татуювання, наслідки перенесених травм чи захворювань), які могли бути використаними для ідентифікації особи; які особливості знаряддя, яким було здійснено розчленування трупа (чи не залишились на кістках і тканинах трупа сліди, за якими можна ідентифікувати знаряддя); чи має спосіб розчленування трупа особливості, які вказують на фахові навички злочинця [3, с. 155].

Очевидно, що представлений перелік запитань не є вичерпним, і умови та потреби конкретного кримінального провадження можуть вимагати коригування запитів слідства. Важливо відмітити, що усі питання варто попередньо узгоджувати з експертом для максимально результативного проведення судово-медичної експертизи.

Насамкінець хотілося б наголосити на винятковому значенні залучення судово-медичних експертів для розслідування злочинів російських окупантів. Уявляється, що участь даних спеціалістів у таких кримінальних провадженнях не лише сприятиме більш ефективному проведенню розслідувань у цілому, а й значно посилить їх доказову базу, у тому числі для подальшого використання матеріалів слідства на рівні міжнародних судів.

Література:

1. Щербаковський М. Г. Обовязкове призначення судових експертиз у кримінальному провадженні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. праць / ред. кол. А. І. Лозовий, В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2016. Вип. 16. С. 148-157.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Ганжа Т. В. Особливості призначення судово-медичних експертиз під час розслідування умисних вбивств малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : серія: Право. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2017. Т. 4. Вип. 43. С. 153-157.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Чорнобай Аліна Володимирівна

студентка 2 курсу денної форми здобуття освіти

другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 081 «Право» освітньої програми «Право»

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Мацелюх Іванна Андріївна

доктор юридичних наук, доцент

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3579

У зв'язку з повномасштабною війною, російським вторгненням в Україну та руйнаціями, які це вторгнення принесло, на жаль, кількість людей, які потребують надання паліативної допомоги в Україні збільшилася, а якість надання паліативної допомоги та обсяги її фінансування – зменшилися. Тому дослідження теми нормативно-правового забезпечення надання паліативної допомоги в Україні та аналіз можливих шляхів удосконалення її надання є нині дуже актуальним та важливим.

Перший нормативно-правовий акт, який здійснив спробу регулювання питань надання паліативної допомоги в Україні за роки її незалежності був Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21.01.2013 року №41 «Про організацію паліативної допомоги в Україні». Ним був затверджений Порядок надання паліативної допомоги, який в основному давав визначення деяким понять, визначав завдання паліативної допомоги та недетально, неповно врегулював лише деякі аспекти надання паліативної допомоги. Можливість надання паліативної допомоги хоча і була передбачена вказаним Порядком, однак, по суті право на надання паліативної допомоги неможливо було реалізувати з огляду на брак державного фінансування.

З запуском програми медичних гарантій у 2020 році було прийнято окремий Наказ МОЗ від 04.06.2020 року №1308 «Про удосконалення організації надання паліативної допомоги в Україні» та в Законі України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» було передбачено, що держава гарантує громадянам, іноземцям, особам без громадянства, які постійно проживають на території України, та особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, повну оплату за рахунок коштів Державного бюджету України необхідних їм медичних послуг та лікарських засобів, пов'язаних з наданням у тому числі і паліативної медичної допомоги (ст. 4). У законодавстві була закріплена стала сума, яка щомісячно сплачується на догляд за паліативним хворим та щорічно переглядається. Однак, цієї суми недостатньо для того, щоб перекрити всі витрати паліативних хворих. Стаціонарна паліативна допомога фінансується державою лише на 50%, мобільна – на 80-90% [1].

Ще в 2021 році був зареєстрований проєкт Закону «Про внесення змін до додатка №3 до Закону України «Про державний бюджет України на 2021 рік» щодо захисту конституційних прав громадян України на паліативну допомогу шляхом належного фінансового забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я, які надають стаціонарну медичну паліативну допомогу», у якому пропонувалося збільшити розмір витрат на паліативну допомогу, оскільки передбачена допомога в законодавстві дозволяла утримувати хворого в лікарні до 20 днів після чого утримання відбувається за власні кошти/кошти благодійників. Проте, даний проєкт так і не був розглянутий Верховною Радою, а проблеми фінансування так і залишаються.

Іншою проблемою, яка стосується нормативно-правового забезпечення надання паліативної допомоги в Україні є відсутність закону щодо легізації медичного канабісу. Загальновідомим та науково доведеним є факт, що канабіс має знеболювальні властивості, які б були дуже помічними в паліативній медицині. Про що, зокрема, зазначає колишня очільниця МОЗ Уляна Супрун [2].

Варто зазначити, що у Верховній Раді неодноразово реєстрували законопроекти про легалізацію канабісу в медичних цілях, однак

прийняття їх не увінчувалося успіхом. Наразі Верховною Радою був прийнятий Проект Постанови про прийняття за основу проекту Закону України про регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни № 7457/П від 14.07.2022. Наразі цей законопроект перебуває на розгляді в комітетах ВРУ.

Прийняття Закону України «Про регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) в медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності для створення умов щодо розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування онкологічних захворювань та посттравматичних стресових розладів, отриманих внаслідок війни», на нашу думку, є однією з важливих умов покращення надання паліативної допомоги в Україні.

Отже, враховуючи все вищевикладене, можна зробити висновок, що в Україні відсутній єдиний закон, який би повно та ефективно врегулював питання надання паліативної допомоги та належного її фінансування. Важливим є прийняття такого закону і також легалізація на законодавчому рівні медичного канабісу, зокрема, для належного забезпечення ним паліативних хворих.

Література:

1. «Найбільше хвора боялася, що їй буде боліти»: лікарка паліативної медицини про догляд за важкими пацієнтами і право на гідну смерть. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2022/10/31/251074/>
2. Трава, що лікує. URL: <https://cannabis.theukrainians.org/>

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

**РОЛЬ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ
В МЕЖАХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ**

Бакшеєв Олександр Сергійович
студент 2 курсу денної форми здобуття освіти
другого (магістерського) ступеня вищої освіти
спеціальності 081 «Право», Київський національний
університет імені Тараса Шевченка
ORCID: 0009-0000-9736-3710

Науковий керівник: Марченко Світлана Іванівна
кандидат юридичних наук, доцент, Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3574

Права людини є основоположною константою, що обумовлюють діяльність сучасної правової держави. Конституцією України визначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, а держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Реалізація прав та свобод людини була б неможлива без основного національного багатства – землі.

Об'єкт права власності Українського народу, основа місцевого самоврядування, основний засіб виробництва сільськогосподарської продукції, основа фермерського господарства, гарантія продовольчої безпеки держави розкривають кожну з характеризуючих ознак земельних ресурсів. Бездумне використання землі може призвести до жахливих наслідків, у зв'язку з чим планування можна назвати ключом до гармонічного використання земельних ресурсів.

Плануванню у земельному праві присвячено велику кількість наукових праць таких вчених як В. І. Андрейцев, І. В. Ігнатенко, Р. І. Марусенко, А. М. Мірошніченко, В. Л. Мунтян, В. В. Носік, В. М. Правдюк, А. І. Ріпенко, В. О. Чуйков, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та інші. Дисертаційне дослідження, присвячене плануванню у земельному праві України, виконано О. І. Ущатовською. Водночас, питання ролі просторового планування земель у забезпеченні прав та свобод людини в межах населених пунктів у доктрині досліджено не було.

Актуальність питання зумовлено рядом чинників, актуальних як для теми дослідження, так і для правової системи України загалом: політико-правовими, економічними чинниками, орієнтованістю на забезпечення прав людини, євроінтеграційними процесами, необхідністю повоєнної відбудови України, оновлення законодавства та приведення його у відповідність міжнародно-правовим стандартам.

Проблематика законодавчого забезпечення просторового планування земель передусім полягає в змістовних протиріччях між законами, які мали б бути спрямовані на задоволення однієї мети. Дослідження законодавчого базису просторового планування дозволяє відслідкувати етапи створення та розвитку відповідних положень, охарактеризувати передумови, визначити спрямованість та визначити недоліки законодавчих норм, які унеможливають забезпечення прав і свобод людини при просторовому плануванні земель населених пунктів.

Системний історично-правовий аналіз вищевказаних нормативно-правових актів дозволяє стверджувати, що:

1. З моменту проголошення Незалежності України законодавцем було прийнято спробу створити універсальну правову конструкції моделі містобудівної діяльності, визначивши мету містобудування як створення та підтримання повноцінного життєвого середовища . Вказана нормативна мета в подальших нормативно-правових актах була розкрита за допомогою категорії сталого розвитку.

2. Містобудівне законодавство формувалось та розвивалось шляхом деталізації правового регулювання містобудівної діяльності, при чому конкретні нормативно-правові орієнтири для досягнення мети містобудування – створення та підтримання повноцінного життєвого середовища в законодавстві України відсутні.

3. Просторове планування земель є одним з різновидів містобудівної діяльності, який передбачає, зокрема, визначення напрямів сталого розвитку територій та вжиття заходів для його забезпечення. Реалізація прав і свобод людини під час просторового планування земель в межах населених пунктів не є безпосередньою метою, а реалізується в межах забезпечення сталого розвитку населених пунктів, створення та підтримання повноцінного життєвого середовища. Водночас, законодавством України не передбачені конкретні характеризуючі ознаки вищевказаних категорій, внаслідок чого повноцінне дотримання прав і свобод людини фактично унеможлиблюється.

В доктрині земельного права планування земель становить предмет наукового пошуку в українських доктринах земельного, а також аграрного, екологічного, природо ресурсного права на кожному етапі становлення земельного права як окремої галузі національної правової системи України. Під час наукового дослідження підіймалися питання щодо суті, змісту, ролі, функцій планування в правовій системі України, співвідношення планування з іншими інститутами галузей права, реалізації під час планування таких окремих прав людини, як право на землю, право на безпечне довкілля. Водночас, комплексний аналіз забезпечення прав людини при здійсненні планування земель в земельно-правовій доктрині не проводився.

Аналізуючи міжнародний досвід урбаністичного планування можна зробити висновок про те, що на міжнародному рівні наявні орієнтири щодо врахування прав і свобод людини, керівним та пріоритетним з яких визнано підхід, заснований на правах людини. Реалізація такого підходу була втілена у таких концепціях, як концепції Права на місто, Процвітаючого міста, Гармонійного міста, Безпечного для жінок міста, Дружнього до молоді міста, Зеленого міста тощо, у кожному з яких була заснована на виокремленні окремого основного аспекту забезпечення прав і свобод людини.

Основним напрямком розвитку ідеї «ідеального міста» є ідея сталого розвитку населених пунктів, яка вперше була сформульована та закріплена Стокгольмською конвенцією ООН з навколишнього середовища та розвитку в 1972 р., розкрита великою кількістю міжнародних договорів, актів міжнародних організацій, останнім з яких

є Резолюція Конференції Об'єднаних Націй із житла та сталого міського розвитку 2016 р.

Системний аналіз міжнародних актів, предметом яких є забезпечення прав людини під час урбаністичного планування дозволяє зробити висновок про те, що в межах концепції сталого розвитку населених пунктів основним правом людини визначається право на належне та доступне житло, закріплене статтею 25 Загальної декларації прав людини 1948 р. Реалізація інших прав людини, закріплених міжнародними договорами, здійснюється через призму права на належне та доступне житло.

Підсумовуючи вищевикладене, можна прийти до наступних висновків.

1. Сталий розвиток населених пунктів є процесом, планованим результатом якого є створення повноцінного життєвого середовища для людини в межах населених пунктів, в межах якого буде дотримано баланс між правами людини та інтересами громади. Сталий розвиток та повноцінне життєве середовище співвідносяться як процес та очікуваний результат. Вказана позиція узгоджується із запровадженим підходом, заснованим на правах людини, закріпленим Резолюцією Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 № 70/1 «Про цілі сталого розвитку до 2030 року».

2. Забезпечення прав та свобод людини в межах населених пунктів здійснюється шляхом приведення просторового планування земель у відповідність меті містобудівної діяльності – створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, – та процесу досягнення такої мети, які в свою чергу включають вимоги щодо забезпечення прав і свобод людини в межах населених пунктів.

3. Роль просторового планування земель у забезпеченні прав і свобод людини в межах населених пунктів полягає в тому, що просторове планування земель є первинним елементом механізму забезпечення прав і свобод людини в межах населених пунктів під час здійснення містобудівної діяльності.

ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ ТІНЬОВОГО РИНКУ ЗЕМЛІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Молодецька Дар'я Юріївна

студентка юридичного факультету

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Науковий керівник: Липницька Євгенія Олександрівна

доцент, кандидат юридичних наук, доцент

кафедри господарського та адміністративного права

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3588

У сучасних умовах розвитку земельні питання залишаються досить актуальними, оскільки земельний фонд України характеризується високою продуктивністю, бо саме чорноземи складають близько 60% території України, які є екологічно досконалим і естетично цінним еталоном та ідеалом ґрунту. У зв'язку з довготривалою дією мораторію в Україні сформувався тіньовий ринок обігу земель сільськогосподарського призначення за допомогою дозволених законодавством механізмів: довгострокової оренди, встановлення довгострокового емфітевзису тощо. Існування тіньового ринку перешкоджає ефективному обліку земельних ділянок, зумовлює низький рівень надходжень до бюджету та призводить до деградації земель.

На сьогоднішній день одним із провідних напрямків аграрної політики нашої держави є вирішення проблеми існування тіньового ринку оренди земель сільськогосподарського призначення, оскільки останнє спричиняє не лише несплату значної суми коштів до державного бюджету, а й неконкурентоспроможність тих фермерів, які провадять свою діяльність на підставі укладених та зареєстрованих договорів оренди землі чи емфітевтів та сплачують податки за користування чужою землею.

Питання тіньового ринку землі досліджували такі науковці як С. Закірова, А. Касич, Н. Попрозман, А. Коробська та С. Гоштинар.

Оскільки це питання продовжує бути актуальним і в даний час, то воно потребує більш детального вивчення.

Внаслідок корупційних зловживань у сфері земельних відносин держава вже втратила мільйони гектарів землі. Функціонування тіньового ринку обігу землі зумовлює низький рівень бюджетних надходжень, що потребує розроблення комплексу заходів, які спрямовані на мінімізацію земельної корупції та активізацію діяльності правоохоронних органів та всіх суб'єктів протидії таким правопорушенням. До зловживань, спрямованих на незаконне заволодіння земельними ділянками, притягуються посадові особи державних органів, які уповноважені приймати окремі рішення із земельних питань. Зокрема, до таких зловживань варто відносити: укладення договорів про спільну діяльність щодо використання земельних ділянок комунальної та державної власності; самочинне захоплення земель державної та комунальної власності за погодженням із посадовими особами; застосування інструментарію «безоплатної приватизації» для вилучення земельних активів [1, с. 2].

Поряд з бюджетними втратами, результатом високого рівня тінізації земельних відносин є невпевненість суб'єктів господарювання у захисті прав власності на землю, що стримує інвестиційну активність у реальному секторі економіки, за саме у сільському господарстві та будівництві. Корупція та тінізація у сфері земельних відносин створюють умови для деформації та руйнування механізмів конкуренції на ринку землі та спотворюють механізми формування витрат у галузях економіки. Так, наприклад, високі хабарі за купівлю чи відведення земельної ділянки під забудову необґрунтовано завищують ціни на ринках житлової нерухомості [2].

Сформований ринок землі формує умови для ефективного використання земельних ділянок суб'єктами господарювання, дає можливість окремим суб'єктам відмовитися від земельної ділянки, а саме продати чи здати її в оренду, з метою більш ефективного та раціонального її використання. Досвід багатьох країн світу дає змогу оцінити позитивні наслідки формування ринку землі. Однак, на сьогоднішній день законодавство не містить дієвих запобіжників, які б

унеможливили проведення земельних аукціонів з бажаним результатом. Політичні ігри навколо Конституційного Суду України та внутрішні негаразди в самому суді роблять рішення у справі про земельну реформу абсолютно не прогнозованими і непередбачуваними. Тому рішення Конституційного Суду України може бути політичним гамбітом на українській шаховій дошці [3].

Наприклад, в провідних європейських країнах формування приватної власності на землю відбувалось в різних умовах та на сьогодні знаходиться на різному рівні. Україна стала рекордсменом за тривалістю та складністю проведення земельної реформи – у жодній іншій державі не було такої невизначеності, хоча в багатьох з них (а саме, Молдові, Грузії, Литві, Угорщині, Бразилії) земельна реформа все ще триває. В країнах Прибалтики, Польщі та Угорщині була здійснена спроба відновити до-комуністичні форми господарювання та створити комфортні умови для існування та праці фермерів. Жорсткі обмеження максимального розміру земельної ділянки (від десятків до сотень гектарів) запроваджували у Молдові, Литві, та Угорщині – це сформувало соціальний пласт дрібних земельних власників. Обмеження середнього розміру у 200-400 гектарів були встановлено для певних категорій населення у Естонії, Латвії, Польщі, Росії, Грузії (потім скасовані). В Бразилії була здійснена спроба розділити величезні неефективні латифундії на середні ділянки. Спроба була реалізована, але фактично землі залишились розділеними між новими підставними власниками. Загалом, міжнародний досвід показує, що ринковий обіг земельних ресурсів є лібералізованим всюди, однак різниця полягає у ступені контролю держави за цим ринком. Абсолютно вільними можна вважати земельний ринок Латвії, Литви та Естонії, майже вільним – в Молдові, Грузії та Польщі: в цих державах обмеження в операціях з купівлі та продажу мінімізовані і експерти відзначають, що попит на землю поступово зростає [4].

Таким чином, відсутність прозорості процедури відведення земельних ділянок створює корупційні ризики практично на всіх етапах організації землевідведення, а отже, як наслідок, найбільшими бенефіціарами безкоштовної приватизації є недобросовісні чиновники,

які використовують корупційні та шахрайські схеми для вилучення земельних активів. Підсумовуючи, зазначимо, що земельну реформу в Україні варто оцінити позитивно. Мовляв, сам факт того, що ринок землі запрацював після 30 років стагнації, вже є позитивним сигналом як для української економіки, так і для потенційних інвесторів.

Для викорінення «тіньового ринку землі» в Україні необхідні прозорі механізми проведення земельних аукціонів та реєстрації земельних ділянок нотаріусами. Крім того, з метою підвищення прозорості процедури затвердження документації із землеустрою пропонується оприлюднити висновки щодо розгляду документації із землеустрою. Для більш ефективного вирішення суперечливих питань у земельних спорах судам доцільно застосовувати судову практику ЄСПЛ. Європейські стандарти судочинства надають пріоритет розвитку альтернативних методів вирішення спорів як для розвантаження судів, так і для їх розвитку з метою стимулювання менш формалізованих методів їх вирішення.

Література:

1. Клочко А. М. Проблемні питання трансформації земельних відносин у контексті земельної реформи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №1. С. 1-5.
2. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / Т.А. Тищук, Ю.М. Харазішвілі, О.В. Іванов; за заг. ред. Я.А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с
3. Схеми тіньового обігу землі в умовах мораторію. 2020. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/01/Zemlya_tinovyj-obig_100-fn.pdf
4. Міжнародний досвід земельної реформи: чому немає панацеї. URL: <https://cost.ua/569-land-reform-international-experience/>

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРИ ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ НА ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ

Парайко Микола Ілліч

*студент юридичного факультету, Чернівецький національний
університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці, Україна*

*Науковий керівник: Гаврилюк Руслана Олександрівна
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
публічного права, Чернівецький національний
університет ім. Ю. Федьковича, м. Чернівці, Україна*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3573

Сьогодні, однією з найбільш поширених форм господарської діяльності є здійснення індивідуальної підприємницької діяльності громадянами. Згідно із статистикою, кількість зареєстрованих фізичних осіб - підприємців станом на 2020 рік, становила 1 млн 885,9 тисяч осіб [1]. Тому такий вид діяльності має суттєве значення для розвитку економіки нашої держави, адже забезпечує значний обсяг податкових надходжень до бюджету, а також вирішує проблеми щодо безробіття. У свою чергу, держава має підтримувати розвиток малого і середнього бізнесу, шляхом створення прозорих і справедливих правил. Забезпеченню справедливості має сприяти неухильне дотримання принципу рівності та недопущення різних проявів податкової дискримінації. Проте діючий стан правового регулювання оподаткування фізичних осіб - підприємців не можна назвати оптимальним. Аналіз норм законодавства та практики його застосування підтверджує, що велика кількість положень норм Податкового кодексу України, які регулюють оподаткування підприємців на загальній системі оподаткування, є дискримінаційними, тому, відповідно, потребують змін, що свідчить про актуальність дослідження цього питання.

Метою даного дослідження є оцінка переваг та недоліків здійснення господарської діяльності у формі фізичної особи-підприємця, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання

діяльності ФОП на загальній системі оподаткування для забезпечення принципу рівності платників податків та недопущення дискримінації.

Проаналізувавши вплив вибору форми здійснення господарської діяльності на процес податкового планування, можна стверджувати, що дана відмінність найбільше проявляється в порядку оподаткування юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, адже перші на загальній системі оподаткування є платниками податку на прибуток підприємств, в той час як підприємці на загальній системі оподаткування сплачують податок на доходи фізичних осіб. На перший погляд, ставки цих податків однакові – 18%, однак сукупність інших елементів податків і їх сплата значно відрізняють ці форми ведення бізнесу щодо їхнього податкового навантаження [2, с. 65].

Під час вибору між проведенням господарської діяльності у формі створення юридичної особи чи у формі фізичної особи-підприємця, потрібно враховувати не тільки податкові аспекти, а й звертати увагу на всі переваги та недоліки. До очевидних переваг ведення підприємницької діяльності як індивідуального підприємця є відсутність вимог у процесі здійснення державної реєстрації, швидкість і простота прийняття управлінських та виробничих рішень. Також на підприємців не поширюються обмеження по касових операціях, тобто відсутні вимоги щодо обов'язкового зберігання готівкових коштів у банку, дотримання ліміту каси. Ще однією з переваг є здійснення спрощеного обліку доходів та витрат, порівняно з бухгалтерським обліком юридичної особи [3].

Вагомим чинником, що може вплинути на доцільність вибору форми здійснення господарської діяльності є й те, що, здійснюючи підприємницьку діяльність самостійно, фізична особа несе відповідальність за своїми податковими зобов'язаннями власним майном, на противагу засновникам юридичних осіб, що породжує значні ризики для перших. Група науковців вважає, що відсутність відповідальності засновників за зобов'язаннями юридичної особи породжує можливість незаконного ведення бізнесу. З іншого боку, відповідальність ФОП за своїми зобов'язаннями робить його незахищеним у порівнянні із засновниками юридичних осіб [4, с. 97]. Але запровадження відповідальності засновників за зобов'язаннями юридичної особи є недоречним, адже стане фактором стримування ділової активності та буде суперечити світовій корпоративній практиці.

Щодо порівняння податкового навантаження юридичних і фізичних осіб - підприємців на загальній системі оподаткування, можемо зазначити, що відповідно до чинного законодавства для індивідуальних підприємців воно є вищим. Причиною є відмінність у процесі визначення об'єкта оподаткування, яка полягає в тому, що для підприємців значно обмежений перелік витрат порівняно з юридичними особами. Для юридичних осіб об'єктом оподаткування податком на прибуток є фінансовий результат до оподаткування, визначений за даними бухгалтерського обліку, за якого враховуються витрати операційної діяльності, а також інші витрати. Щодо переліку витрат, які може під час визначення оподаткованого доходу врахувати фізична особа-підприємець, наведений у п. 177.4 ст. 177 Податкового кодексу України, який є за своїм змістом значно вужчим [3]. Стосовно витрат, що не містяться в даному переліку зазначимо, що вони не можуть враховуватися під час визначення об'єкта оподаткування. Наприклад: підприємець не зможе врахувати витрати на власне відрядження, а лише на відрядження найманих працівників.

Фізична особа-підприємець обмежена й у зарахуванні до витрат, пов'язаних з отриманням доходу, витрат на страхування. Податкові органи в індивідуальній податковій консультації № 1009/Б/99-99-13-01-02-14/ПК [5] визнали право на зарахування до витрат підприємницької діяльності підприємців-перевізників витрат за договорами страхування цивільно-правової відповідальності, а також особисте страхування водіїв від нещасних випадків на транспорті під час поїздки, адже таке право є обов'язковим для власників транспортних засобів.

Слід згадати й те, що до 2017 року податкові органи ставили під сумнів право фізичних осіб - підприємців враховувати під час визначення об'єкта оподаткування суми амортизаційних відрахувань, нарахованих на основні засоби, що використовувалися під час здійснення господарської діяльності. Проблему вирішили шляхом законодавчого врегулювання [6].

Й досі спірним залишається питання щодо формування та документального підтвердження витрат підприємця. Оскільки, підприємець отримавши товари або послуги, не оплатив їх, то податкова не визнає такі витрати навіть за умови, що вони підприємцем реалізовані і він отримав відповідний дохід.

Невизначеним й досі залишається питання щодо витрат для осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність, наприклад, таких як адвокати, нотаріуси та сукупність інших, оскільки норма ст. 178 Податкового кодексу України встановлює, що оподатковуваним доходом вважається сукупний чистий дохід, тобто різниця між доходом і документально підтвердженими витратами, необхідними для провадження певного виду незалежної професійної діяльності [3]. Тобто дана стаття ПК містить лише загальне положення, яке передбачає, але перелік витрат, що вважаються необхідними для здійснення такої діяльності, й те хто саме має визначати таку необхідність, не врегульовано.

Також, важливим є й те, що фізичні особи - підприємці, а також особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність, мають додаткове податкове навантаження у вигляді військового збору (1,5% від об'єкта оподаткування), а юридичні особи сплачують ЄСВ тільки з фонду оплати праці найманих працівників. При цьому, слід врахувати, що фізичні особи - підприємці зобов'язані сплачувати єдиний соціальний внесок навіть за відсутності в них доходів від здійснення своєї діяльності.

Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок: чинне законодавство потребує внесення змін до Податкового кодексу України, які повинні усунути необґрунтовані обмеження для фізичних осіб - підприємців стосовно формування витрат, які враховуються у процесі обчислення об'єкта оподаткування. Такі положення слід закріпити і для осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність. Затвердження відповідних норм у Податковому кодексі України, створить можливість для забезпечення дотримання принципу рівності платників податків. Також надасть право на формування витрат, що пов'язані із професійною діяльністю в тому масштабі, який не є меншим, ніж передбачений для юридичних осіб, шляхом чіткого встановлення критеріїв визначення витрат, які з господарською діяльністю не пов'язані, для уникнення зловживань із боку як платників податків, так і податкових органів.

Література:

1. Слово і діло: Як змінювалася кількість ФОПів та юридичних осіб в Україні в 2013-2020 роках URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/27/infografika/biznes/yak-zminyuvalasya-kilkist-fopiv-ta-yurydychnykh-osib-ukrayini-2013-2020-rokax>

2. Греца Я.В. Забезпечення принципу рівності при оподаткуванні доходів фізичних осіб-підприємців на загальній системі оподаткування. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. с. 64-68
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
4. Греца Я. В. Зміст, правові засоби та межі податкового планування: зарубіжний досвід та українська практика : дис. докт. юр. наук : 12.00.0. Ужгород, 2020. 460 с.
5. Щодо формування витрат фізичною особою - підприємцем на загальній системі оподаткування, яка здійснює діяльність у сфері пасажирських перевезень (лист ДФС від 14.03.2018 р. № 1009/Б/99-99-13-01-02-14/ПК) URL: <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/pisma/gfsu/schodo-formuvannya-vitrat-1036288.html>.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні : Закон України від 21.12.2016 р. № 1797-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 5-6. Ст. 48

СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА

Ухань Ольга Ігорівна

студентка, Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна академія управління персоналом навчально-науковий інститут права ім. Князя Володимира Великого” м. Київ, Україна

Науковий керівник: Голубицький Сергій Германович

кандидат юридичних наук, доцент кафедри, Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна академія управління персоналом”

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3583

Бюджетно-процесуальне право є однією з основних категорій фінансової науки, і в практичному сенсі через них перерозподіляється частина валового внутрішнього продукту.

Бюджет – це централізований фонд кожного державного або муніципального органу, кошти з якого можуть спрямовуватися на

фінансування повсякденних потреб протягом певного, встановленого законом періоду. Сукупність усіх бюджетів на території держави складають її бюджетну систему.

Варто зазначити, що бюджет відіграє різну роль у житті кожної країни.

Норми процесуального права регулюють динамічні правовідносини в суспільстві. Процесуальні норми здебільшого спрямовані на реалізацію матеріальних норм, а також правоохоронні відносини та відносини щодо застосування правових санкцій. Таку особливість процесуального права деякі вчені розглядають як процесуальну форму.

Серед існуючих норм процесуального права можна відмітити такі визначення:

- процесуальне право – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, що виникають при здійсненні правосуддя, у зв'язку з ним або у зв'язку з діяльністю з організації здійснення правосуддя;

- процесуальне право – це сукупність правових норм, які регулюють діяльність, спрямовану на вирішення спорів про право та здійснення правового примусу;

- процесуальне право регулює суспільні відносини, що складаються в процесі правотворчості та реалізації норм матеріального права;

- процесуальний закон – це «вказівка» щодо реалізації матеріального права.

Бюджетна класифікація – це вичерпне, єдине систематизоване групування доходів, видатків (зокрема кредитування за вирахуванням погашення) та фінансування бюджету за ознаками економічного змісту, функціональної діяльності, організаційної структури та іншими ознаками відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів.

Основою формування та прийняття державного та місцевих бюджетів є загальні підходи та принципи: принцип прозорості бюджету, принцип бюджетної публічності, принцип єдності бюджету, принцип повноти бюджету, принцип бюджетної реальності, принцип спеціалізації бюджетних показників.

Основні проблеми сучасного бюджетного процесу в Україні:

- об'єктивне бюджетне планування, яке б забезпечувало реальні надходження до бюджету;

- розроблення та виконання цільових бюджетних програм;
- підвищення ефективності та прозорості бюджету – забезпеченість бюджетними коштами;
- забезпечення ефективного бюджетного контролю на кожній стадії бюджетного процесу.

Нинішній бюджетний процес в Україні має ряд переваг і недоліків, які проявляються насамперед у тому, що наявна дохідна база в бюджетах усіх рівнів дозволяє не дозволяють повноцінно фінансувати та задовольняти потребу в бюджетних коштах, а вимушені заходи, зокрема, забезпечення фінансування антитерористичної операції на сході нашої держави, зменшують можливість розвитку інституцій, відповідних мереж, а це може мати досить негативні наслідки.

З урахуванням того, що не лише Україна, а й весь цивілізований світ увійшов в зону політичної та економічної турбулентності, кризи різного масштабу та характеру стануть, як мінімуму на найближчі роки, невід’ємною частиною нашого життя. Тому вивчення особливостей норм бюджетного права в кризовий період мають важливе теоретичне та практичне значення.

Література:

1. Антоненко В. Щодо визначення поняття “стадія бюджетного процесу”. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 135-138.
2. Баранецька О. Аналіз бюджетотворення в Україні. *Економіка та держава*. 2016. № 8. С. 79-84.
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-IV, зі змінами. URL: zakon2.rada.gov.ua.

ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цветкова Соф'я Геннадіївна

студентка 4 курсу спеціальності «Облік та оподаткування»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Житник Юлія Валеріївна

асистент кафедри фінансового права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

доктор філософії в галузі права (PhD)

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3582

Повномасштабне вторгнення з 24 лютого минулого року стало причиною введення воєнного стану на території України. У таких умовах, одна з ключових економічних проблем, яка стоїть перед українським суспільством – це фінансова стійкість. Проте, більш конкретною проблематикою є сфера фінансового права. Зокрема, держава вимушена встановлювати різні фінансові обмеження та змінювати певні правила для забезпечення захисту національної безпеки та військової готовності. Ці зміни мають значний вплив на громадян, бізнес та економіку України.

Одним з основних напрямків дій влади є забезпечення достатньої кількості фінансових ресурсів для задоволення потреб військових сил, а також допомоги жителям тимчасово окупованих територій. За рахунок цього, влада вимушена зменшувати видатки на інші галузі, щоб забезпечити необхідні фінансові ресурси для військових запитів. Це може включати зменшення обсягів фінансування та кількості програм, підвищення ставок для податків та зборів тощо. Однак, ці зміни можуть значно вплинути на суспільство, бізнес та економіку країни, зокрема споживачі стають вразливішими перед підвищенням цін та обмеженням доступу до різних продуктів, а підприємства стають менш конкурентоздатними та їх витрати збільшуються.

Важливим аспектом фінансової діяльності України в умовах воєнного стану є банківська система та фінансові ринки. Банківські установи стикаються зі значним ризиком кредитування підприємств

та індивідуальних клієнтів, оскільки є висока ймовірність, що вони не зможуть повернути свої позики через економічні труднощі та зниження доходів. Також йде збільшення кількості недобросовісних операцій на фінансових ринках.

У контексті воєнного стану збільшується ризик фінансової корупції, зокрема розтрата коштів, які виділяються на військові потреби. Це погіршує стан вже складної економічної та фінансової ситуації в Україні. Також активізувались шахраї та зловмисники, які знімають кошти з клієнтських рахунків в банку за допомогою різних схем. Наприклад, зараз все більше ситуацій, коли відбувається перевипускання сім-картки з фінансовим номером телефону клієнта банку через вигадану причину втрати номеру при переїзді з окупованих територій і потім кошти переводяться на рахунок шахрая. У споживача з'являється борг перед банком, який веде до нарахування відсотків та штрафів на його ім'я, тому що верифікація операцій проводилася за допомогою фінансового номеру клієнта [1].

Одним зі способів зменшення ризику фінансової корупції та шахрайства може бути зміцнення ролі регулюючих органів, таких як Національний банк України, Державна податкова служба, їх взаємодія з кіберполіцією, а також запровадження додаткових регуляторних механізмів. Вони повинні мати ефективний механізм контролю за використанням коштів, які виділяються на військові потреби, та накладати відповідні санкції за порушення правил використання цих коштів. Для захисту прав споживачів Україна повинна забезпечити належний рівень регулювання та контролю за фінансовими операціями, а ще вживати заходів для попередження шахрайства та маніпулювання на фінансових ринках.

Так само у контексті воєнного стану особливу увагу необхідно звернути на забезпечення безпеки фінансових операцій та інформаційної захищеності в цілому. Умови воєнного стану призводять до збільшення загроз кібератак та інших форм кіберзлочинності, а це має ризик негативного впливу на фінансову стабільність. Для забезпечення інформаційної безпеки важливо розробити та впровадити ефективні механізми захисту інформації та кібербезпеки, які дозволять зменшити ризики фінансової злочинності та інших загроз.

Ще одним важливим аспектом фінансового права в умовах воєнного стану є підтримка та захист прав інвесторів. Нестабільна ситуація в Україні призводить до зменшення економічної активності та зниження рівня інвестицій. Вітчизняні та зарубіжні інвестори стали більш обережними та нерішучими, що впливає на фінансові ринки та інвестиційний клімат в країні. Це у свою чергу призводить до складнощів у забезпеченні фінансової стабільності та розвитку фінансового сектору в цілому. Для зменшення цих ризиків держава повинна розробити та впровадити програми підтримки фінансового сектору, які сприятимуть збільшенню доступу до інвестицій^[2].

Таким чином, проблематика фінансового права в умовах воєнного стану є складною та багатогранною. Потрібно враховувати особливості нестабільної ситуації в Україні, зокрема, важливо забезпечити належний рівень захисту прав споживачів фінансових послуг, зменшити ризики фінансової злочинності та підвищити рівень фінансової грамотності населення. Необхідно розробити та впровадити ефективну законодавчу базу в галузі фінансового права, яка буде враховувати специфічність положень воєнного стану.

Отже, умови воєнного стану можуть впливати на різні аспекти фінансового права та фінансового сектору в цілому. Однак, національні владні органи мають забезпечувати стабільність фінансового сектору та захист фінансових прав громадян, незалежно від того, чи діє на території України правовий режим воєнного стану чи ні.

Список використаної літератури:

1. Національний банк України. Захист прав споживачів фінансових послуг: робота зі зверненнями і запитами на публічну інформацію у 1 кварталі 2022 року. Київ, 1. 30 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ZG_2022-Q1.pdf?v=4 (дата звернення: 06.05.2023).
2. Шевченко К. Є. Фінансово-економічна політика за воєнного часу. ZN.ua. 2022. С. 1. URL: <https://profpressa.com/news/irino-proponuiu-rozmititi> (дата звернення: 06.05.2023).

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ОПОЗИЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ФІКЦІЇ

Вербицька Анастасія Ігорівна
студентка 3 курсу, Чернівецький національний
університет ім.Ю.Федьковича

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3580

Політична опозиція російської федерації складається з політичних сил та громадських організацій, що виступають проти політичного режиму, що існує в росії. До числа політичних опозиціонерів в росії належать різні партії, громадські організації, активісти та інші особистості, деякі з найвідоміших лідерів опозиції включають Олексія Навального, Михайла Ходорковського, Ільї Яшина, Євгена Ройзмана та багатьох інших.

Багато науковців зазначають, що опозиція в росії стикається з численними труднощами, включаючи обмеження свободи слова, політичний тиск, репресії та інші форми заборон і обмежень. Також їм важко отримувати достатню підтримку серед населення, оскільки домінуюча інформаційна кампанія контролюється державою.

Проте, я переконана, що «російська опозиція» сьогодні, це всього лише фікція, а не реальний політичний інститут. Публічні політичні заклики та риторика нових опозиційних лідерів або вкрай абстрактні, або жахливо популістські [1]. Представники цього руху лібералів-опозиціонерів лише типові росіяни-імперіалісти, цьому є величезна кількість доказів, нижче я наведу декілька з них.

З часів «Болотяного бунту» російська опозиція як явище почала перетворюватися на трагікомедію. З того часу російська опозиція не змогла вивести на вулиці більше кількох тисяч прихильників. Виявляється, набагато легше відправити мільйони росіян на необґрунтовану війну, ніж зібрати кілька тисяч дисидентів у Москві.

Це також дає нам відповідь на екзистенційне запитання: чи хочуть росіяни війни? Це питання, про яке російська опозиція стабільно мовчить.

Російські опозиціонери намагаються звинуватити у веденні агресивної війни виключно Путіна та його поплічників, тим самим відкидаючи відповідальність російського суспільства. Для них росіяни – заручники, а не співучасники злочину. Це суттєва різниця, вони воліють мовчати про те, хто запускає ракети по Україні, пересічні громадяни Росії у військовій формі чи сам Путін.

«Ліберальні» YouTube-блогери, зокрема Максим Кац і Юрій Дудь, або такі ЗМІ, як «Дождь» чи «Медуза», постійно насаджують наратив про наше братерство, вважають несправедливими санкції, які шкодять звичайним росіянам, не розуміють чому їх ненавидять українці, чому їх утискають у всьому цивілізованому світі та часто маніпулюють історичними фактами. Щодо їх позиції стосовно анексії Криму та розв'язаної війни у 201 році, можна і не згадувати.

Не можу не нагадати, що телеканал «Дождь», який працює в ЄС, досі клеймить себе як іноземного агента. Таким чином канал намагається відповідати російському законодавству, демонструючи неповагу до принципів ЄС щодо вільних ЗМІ. Тобто, замість бойкотів і повстань, так звані ліберали продовжували грати за дедалі більш дискримінаційними правилами, нав'язаними Путіним.

Література:

1. Наталія Кононенко Сучасна російська опозиція–міф чи реальність? Наукові записки. Випуск 2 (76).

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКИХ РЕФОРМ МАРІЇ ТЕРЕЗІЇ І ЙОСИФА ІІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ГАЛИЧИНИ

Вишневський Богдан Святославович

*аспірант кафедри історії держави, права та
політико-правових вчень юридичного факультету*

Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: Кобилецький Микола Мар'янович

доктор юридичних наук, професор, юридичний факультет

Львівського національного університету імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3585

Включення Галичини до складу Австрійської імперії припадає на період правління Марії Терезії (1740-1780 роки) та її сина Йосифа ІІ (1780-1790 роки). Дані правителі ввійшли у світову історію як знані реформатори та прибічники «освіченого абсолютизму», оскільки провели ряд революційних на той час для Європи реформ та вивели Австрію на значно новий політичний, культурний та соціальний рівень. За час свого правління Марія Терезія та Йосиф ІІ послідовно та комплексно втілили в життя військову реформу (збільшили чисельність війська та започаткували однакове екіпірування та комплектування для військовослужбовців австрійської армії); фінансову реформу (запровадили так званий «загальний прибутковий податок», який сплачувало навіть духовенство та дворянство); судові реформи (державна перебрала на себе функції суду, розроблено новий цивільний, кримінальний та інші кодекси, а також скасовано катування як вид покарання); церковну реформу (скорочено перелік привілеїв для духовенства, проведено секуляризацію (приватизацію) земель та вигнано єзуїтів з австрійських володінь); освітню реформу (навчальні програми розроблено за новими стандартами та доповнено багатьма новими предметами, такими як історія, право, література, у селах відкрились перші школи); митну реформу [1, с. 130].

На фоні наведеного вище переліку реформ та їх суттєвого значення для держави, сільська реформа, яка також мала місце в ті часи, була для держави та незважаючи на те, що селяни становили переважну частину

населення Австрії, й самих істориків, чимось незначним і маловажливим. Справа в тому, що сільському господарству Марія Терезія та Йосиф II приділяли значно менше часу, ніж наприклад церкві чи державному апарату, а отже – значущість та глибина реформування у цій сфері були значно «біднішими». Станово-аристократичне мислення, яке сформувалось ще у період зародження феодальної системи в Європі, існувало в Австрійській імперії фактично до кінця XVIII ст. [2, с. 312]. Попри те, що селяни становили більше 80 % всього населення великої Австрійської імперії, їх правовий статус нічим не змінився у порівнянні з першою половиною XVIII чи навіть з другою половиною XVII ст. Панщина та тотальна залежність і безправність – це все, на що міг розраховувати звичайний селянин, народившись на західноукраїнських землях.

Щоправда, з приходом до влади Марії Терезії започаткувалася тенденція до захисту селян від свавілля панів у сфері поборів – панам заборонялось стягувати з селян повинностей понад міру, встановлену нормативно-правовими актами імперії. Більше того, центральна влада почала на рівні регуляторних актів чітко визначати обсяги панщини. Однак, такі кроки були занадто мізерними та нерішучими, для того щоб вирішити проблему невідповідності між високими цінами на промислові товари та наднизькими доходами від сільського господарства. На час включення до складу Австрії Галичина перебувала у стані економічного занепаду, більшу частину населення краю становили селяни українці, тоді як шляхта була переважно польською. Тому для Відня необхідно було запровадити на новоприєднаних землях новий адміністративний поділ, провести повну інвентаризацію сільськогосподарських земель та захистити селян від сваволі поміщиків. Патент Марії Терезії 1772 року обмежував застосування тілесних покарань, забороняв панщину у неділю та свята і примусову працю без згоди селян [3, с. 44].

Передумовами для таких реформ стало, насамперед те, що по-перше, селяни були невдоволені таким вкрай невігідним становищем, у якому вони перебували вже декілька століть, що загрожувало можливим бунтом; по-друге, Марія Терезія усвідомлювала, що селяни – це рушійна сила австрійської економіки, найбільші платники податків та основний

ресурс для набору в рекрути, а отже – підтримка селянства означала підтримку всієї держави; по-третє, тодішні мануфактури також потребували додаткової робочої сили, а працелюбні та покірні селяни були ідеальними кандидатами [4, с. 36].

Першим кроком на шляху до реформування сільського господарства стало запровадження «терезіанського кадастру» – це опис усіх земель і маєтків, який було проведено за ініціативи Марії Терезії з метою більш ефективного оподаткування. Галичини терезіанський кадастр торкнувся аж у 1772 році, коли за розпорядженням імператриці було проведено детальний опис згідно із формулярами затвердженої форми, які містили детальну характеристику кожного сільськогосподарського угіддя, його нанесення на карту, його межі, розміри, індивідуальний номер та навіть імена власників і річну дохідність, що держава отримувала від використання такого угіддя [5, с. 55]. Таким чином, держава тепер володіла інформацією про всі землі, які знаходять у її володінні та могла розраховувати точну суму податків, яку повинно було сплачувати те чи інше сільське господарство, а отже – пани втратили можливість встановлювати надмірні побори для селян.

Продовженням сільських реформ стало законодавче розмежування панської та селянської земель. Спеціальними імператорськими рескриптами від 1750 та 1751 років було зафіксовано правовий статус селянської та панської земель, у результаті чого селянська земля отримала особливу охорону, а поміщики втратили можливість примусово відбирати землі у бідних селян та перетворювати їх на фільварки. У 1756 році австрійська влада ще більше обмежила панське свавілля та чітко визначали розміри податків (повинностей), які селяни справляли на користь духовенства та своїх поміщиків. Після включення Галичини і Буковини до складу Австрії дані зміни поширилися і на західноукраїнські землі.

Ще більш прогресивним кроком було непоодинокі запровадження на практиці так званих «урбаріальних статутів». Дані статuti мали форму схожу на суспільний (колективний) договір між поміщиками та селянами і визначили основні права та обов'язки одних стосовно інших. Популярною нормою у таких статутах була заборона захоплення чужих земель [6, с. 131].

Завершальним етапом сільської реформи в діяльності Марії Терезії стало видання у 1774-1778 роках спеціальних указів, якими панщина для селян обмежувалась всього трьома днями на тиждень, а також дозволялось спадкове володіння земельними ділянками, які вже були викуплені селянами.

Свого бенефісу та логічного завершення сільська реформа досягла вже за правління сина Марії Терезії Йосифа II. Перевагою цього правителя було те, що землю він вважав єдиним джерелом багатства, а отже – розвиток сільського господарства – основою блага всього австрійського суспільства. Йосиф II прагнув збільшити заробітки селян шляхом зменшення податкового навантаження на їхню діяльність. Даний крок був надзвичайно виваженим та затребуваним, оскільки суттєва нерівність в податках, а також незрозумілі та вкрай заплутані принципи, на яких таке оподаткування здійснювалось, завдавали значної шкоди [7, с. 92].

Після смерті Йосифа II австрійський престол зайняв його молодший брат Леопольд, який був наляканий революцією у Франції та критично налаштований до реформ. У своєму правлінні Леопольд спирався на дворянство, тому в державі було здійснено низку контрреформ. Знявши обмеження стосовно виходу селян від панів та кількості днів панщини кріпацтво в імперії було по суті відновлене [7, с. 94].

Додатково слід зазначити, що імператор виступав за впровадження абсолютно нової культури господарювання, за якої землі використовувались більш раціонально, а тяжка праця селян полегшувалась використанням сільськогосподарських машин. Крім того, населенню почали детально роз'яснювали, як доглядати домашню худобу, саджати дерева, вирощувати живі загороди, позбавлятися від бур'янів тощо. Однак ці нововведення не мали великого ефекту для українських селян, адже в Галичині більшість селян були малоземельними і вели натуральне господарство.

Таким чином, сільські реформи в Австрії розпочаті імператрицею Марією Терезією та продовжені її сином Йосифом II мали позитивне значення для економіки та сільського господарства усїєї імперії Габсбургів, оскільки були спрямовані на обмеження свавілля поміщиків, запровадження земельного кадастру, зменшення кількості днів панщини,

та загалом покращення правового та економічного становища селян, які становили переважну більшість населення тогочасної Австрійської імперії.

Література:

1. Герасименко М. Аграрні відносини в Галичині в період кризи панщинного господарства. Київ: Видавництво Академії Наук Української РСР, 1959. 302 с.
2. Бойко І. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ-ХХ ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Львів: Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
3. Бойко І. Вплив державної політики Австрійської монархії на соціально-економічний розвиток Галичини (друга половина 18-19 століть). Вісник Львівського університету. Вип 66. С.44.
4. Настасяк І. Історико-правовий аналіз входження Галичини до складу Австрійської імперії. Вісник Львівського університету. Серія юридична. Львів. 2003. Вип. 38. С. 84-89.
5. Кульчицький В., Тищик Б. Історія держави і права України. Київ: ІнЮре, 2007. 622 с.
6. Пиртко М. Правові реформи в Австрійській монархії в період правління Марії Терезії (1740-1780 рр.). Науковий вісник публічного та приватного права: збірник наукових праць. Випуск 1. Т.1. К.: Науково-дослідний інститут публічного права, 2019. С. 61-66.
7. Бойко І. Галичина у державно-правовій системі Австрії та АвстроУгорщини (1772-1918): навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 312 с.

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СЕЛЯНСТВА УСРР У 1920-ТІ РОКИ

Постоєнко Віталіна Сергіївна

вчитель історії, педагог-організатор, Черкаська загальноосвітня школа I-III ступенів №19, студентка магістратури, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Гродецька Ірина Володимирівна

вчитель історії, заступник директора з НВР Черкаська загальноосвітня школа I-III ступенів №19

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3591

Розвиток освіти будь-якої країни значною мірою визначає не тільки рівень відтворення суспільного інтелектуального потенціалу, але й створює умови для розвитку науки, техніки та соціальної економіки. Тому освіта має бути ініціативною як засіб встановлення орієнтирів для реформування економіки та інших сфер діяльності.

Все більшого значення набуває модернізація системи сільської освіти, навчання школярів, удосконалення навчально-виховного процесу, визначення шляхів підвищення ефективності навчання. У педагогічній теорії, особливо в історико-педагогічних дослідженнях і освітній практиці, спостерігається тенденція розглядати шкільні питання без урахування їх розташування, соціокультурних умов функціонування, географії та природного середовища.

Ефективним шляхом підвищення рівня сільських шкіл є об'єктивний і критичний аналіз історії та педагогічного досвіду, в якому досліджується становлення та розвиток сільської школи в Україні 1917-х–початку 1930-х років. Роль сільських шкіл у цей історичний період була недооцінена, хоча вона тривалий час фігурувала в історичній навчальній літературі та журналах.

Процес утвердження більшовицької влади в Україні проходив 1920-ті роки під гаслами толерантного ставлення до національно-

культурних потреб українського населення. Це дозволило новій владі, із одного боку, збити гостроту національного протистояння, виробити прийоми та засоби впливу на національну культуру, сформувати базу, в тому числі і відповідні органи контролю над національно-культурним життям, а із другого – прискорити процес централізації, створення жорсткої системи управління культурним розвитком. Наслідком цього стали тотальний контроль з боку правлячої партії за культурним життям в Україні, жорстокі масові репресії й по суті, винищення значної частини національної інтелігенції.

Якщо пригадати тогочасні часи, то зауважимо, що у той час в руках буржуазії були всі засоби науки, всі засоби знання, школи, і це все було приводом до пригнічення трудящого люду. Учитель відігравав фактично негарну роль. Саме вчительські кадри за існування царату були знаряддям пригніченням трудящих.

Сільський вчитель боровся за життя, боровся із самою стихією в специфічних сільських умовах, мається на увазі індивідуальне господарство, яка наклала на нього певний відбиток. Йому здавалося близькою ця дрібнобуржуазна ідеологія, яка жила в селянах; він «плутався в тенетах цієї дрібнобуржуазної ідеології» [17, 34].

Варто зауважити і щодо соціально-економічних змін на території України в 20-х роках ХХ ст, які значно вплинули на так звані процеси «реформування народної системи освіти», які згодом стали одними із важливих чинників взаємодії шкіл та культурно-соціального середовища сільської місцевості. У принципі, це і зумовили необхідність для переходу для здійснення аналізу, як однієї із тенденцій розвитку сільської освіти [6, 54].

Доведено, що освітні процеси в Україні у 20-ті роки ХХ ст. були зумовлені економічними, політичними, соціальними та культурними чинниками, які визначали зміст соціально-культурних компонентів навчально-виховного процесу початкової ланки освіти [14, 98].

У цей же період, навесні 1920 р., в Україні почали діяти реципієнтні агентства, які у історіографії прийнято називати «народний будинки». Серед основних функцій, які покладались на цю структуру, було проведення культурно-освітньої роботи та популяризація її серед фермерів форми колективного управління. Відповідно до постанови РНК СРСР від 7 груд у 1921 р. «Народний будинок» перейменували

під «Сільський будинок», налагоджена співпраця між робітниками і незаможними селянами [28, 81]. Спочатку сільськогосподарськими будівлями розпоряджався Раднарком, але вже із 1923 р. РНК СРСР увійшов до Народного комітету освіти. На цей час тут переобладнана сільськогосподарська будівля Центр соціальної «Просвіти».

У 1920-ті роки перманентно точилися, то згасаючи, то розгоряючись із новою силою дискусії про шляхи та умови подальшого розвитку української культури. Висувалися й відстоювалися різні концепції.

Одним із суттєвих елементів загальнонаціонального буття була церква. Релігія завжди складала одну з основ духовного світу як окремої людини, так і суспільства в цілому, впливала на формування світосприйняття. Саме тому церква, релігія – принципово чужі поняття для більшовицької влади, несумісні з ідеологією комуністичної партії. За радянських часів вони були віднесені до категорії контрреволюційних сил і тому, без сумніву, мали бути роз'єднані, розпорошені та знищені [3, 53].

Отже, незважаючи на чітко встановлену мету викоринити неписьменність, більшовицька влада, насамперед розглядала громадські організації як важливу частину політичної системи. Вони вбачали в них засоби для посилення роботи масової освіти серед громадян. Люди були письменними, в чому радянські керівники вважали передусім шлях до формування політичної підтримки режиму на селі та в містах. Справжня мета перевиховання народу в дусі комунізму свідомо маскувалася і представлялася громадськості у вигляді «залучення до політичного життя й управління якнайширшої громадської маси».

Більшовики ждали ліквідацію неписьменності та низький рівень грамотності було першим етапом для формування політичної освіти. Рух за грамотність показав ознаки широких політичних дій. Влада розуміла, що нова економічна політика призведе до відродження так званих «капіталістичних і дрібнобуржуазних ідей».

Українізація ж партійного та професійного апарату, партійного життя, роботи і всього громадського радянського життя загалом, зустрічала перешкоди, а подекуди й пасивний опір частини робітників та членів партії. Це останнє в великій мірі пояснюється деякими забобонами, що склалися наслідком жорстокої громадянської боротьби з українською контрреволюцією, що йшла під національним прапором, насправді ж

спиралися сили на міжнародній капітал й забарвила повне зміцнення радянської влади на Україні майже на три роки.

Відозва ВУЦВК від 23 лютого 1924 р. вказує на те, що було звернення до українського вчителства із приводу ліквідації неписьменності на Україні. «У наслідок багатовічного рабства, ланцюги якого скинув жовтень, на Україні мається від 8 до 50 років двадцять мільйонів неписьменних» [3, 1]. Так, Президія закликала освітян організувати пункти ліквідації неписьменності та утворити понад дванадцять тисячі шкіл для неписьменних по всій території України, особливу увагу приділити людям сільської місцевості [19, 2].

Задля популяризації такого явища як «українізація» у газетах почали публікувати коротенькі оповіді про неписьменних, де просто висміювали цих людей – панівна верхівка цим хотіла як можна більше заохотити людей вчитися. «... тепер Радянська влада сама пішла назустріч темному селянству, бо хоче навчати грамоті всіх дорослих. Для цієї мети відкрито школи для дорослих» [7, 40].

Театральне життя України було занедбане і переживало велику кризу. Старий український побутовий театр не мав під собою ґрунту і завмирав на очах людей. Так званий театр із європейським репертуаром, що намагався репрезентувати сучасний український театр штучно перенесений до містечок, був чужим в українському організмі. Але український театр, розбуджений національним відродженням, намагався вийти на свій власний шлях: шлях національного мистецтва. Потрібна була людина, яка б могла очолити цей рух і взяти на себе почесний тягар. Саме такою людиною був – Лесь Курбас [15, 3].

Курбас завжди говорив і підкреслював, що він «будує не комуністичний, не пролетарський театр, як репетували більшовики, а театр взагалі, театр європейський, в першу чергу національно-український».

Окрім театрального мистецтва, вже у 1925 р. розпочала свою діяльність і кінофікація на сільській місцевості. Так, у Житомирському районуванні розпочалися роботи по кінофікації села. Понад 20 кіноапаратів отримала адміністративна одиниця, які сільрада розділила між селами: найбільш віддалені від регіону центру селами [7, 135].

Через постійно роботу на селі, люди не мали змоги відвідувати школи, але бажання ставати освіченими брала верх. Так, у більшості сіл на

Україні все більшої увагу заслуговували хати-читальні – «куди селянство сходиться почитати газету чи то книжку». Так сільрада сама була зацікавлена аби пришвидшити українізацію серед свого населення. Так, сільські вчителі пропонували сільраді, облаштувати «хати-читальні», а ті в свою чергу радилися із комісіями і виносили вирок стосовно громадських питань [26, 4]. «Замість чепурної хати-читальні – помешкання схоже на якийсь загін, без вікон, без належного вигляду, по всіх кімнатах гуляє вітер. Плакати та портрети висять криво та косо. Шафа, що торік в ній було понад 200 книжок, тепер стоїть порожня. Ні жодної книжки немає. Порозтягали, порозбирали...» – така ситуація трапилася у с. Ландарі що на Полтавщині, у зв'язку із тим, що хату-читальню використовували не по своєму призначенню: у цьому приміщенні відбувалися різні засідання [8, 49]. Але подібна ситуація була не у всіх місцевостях. Так, у селах на Київщині «майже кожна хата-читальня збільшила свою бібліотеку, кількість читачів, поширила і число передплатників на газету (особливо авторитетом користувалася «Радянське Село»); також при кожній хаті працював сільсько-господарський гурток». Крім цього, при хатах-читальнях гуртуються політичні організації села, як комсомольці, незаможники та партійці. Там ж викладалася і політграмота для селянської молоді [26, 5]. Згідно із даними на 1926 р. у Херсонському окрузі нараховувалося понад 50 сільбуд та 132 хати-читальні. Окрім зазначеного, поширювався і культурний різновид як мережа «червоних кутків», в яких у великих селах і проходила просвітницька діяльність, а назва походить від проживання «учнів» по різних «кутках» селищ (вулиць), завдяки яким можна було охопити величезну кількість людей. Попит на таку систему освіти був невеликий, лише 17%, але загалом по окрузі задіювалось 900 сіл [10, 148].

Здійснення дерусифікації вимагає цілеспрямованої політики держави. Перш за все, необхідно було зробити українську мову державним апаратом і освіти, щоб сприяти розвитку української культури. Крім того, треба щось робити, щоб не допустити повторення русифікації. Однак цього не було виконано у силу обставин [20, 51].

Прагнення встановити тотальний контроль над суспільно-політичним життям країни намагалася запровадити радянська влада в 1920-х роках, саме тоді і була спроба інтеграції українських селян у радянську державотворчу модель. На практиці йдеться не про інтеграцію,

а про формування нового радянського селянина – зручна тема для радянської історії. З цією метою було організовано багато заходів професійні, національні, молодіжні, жіночі, культурно-освітні, наукові товариства та організації. Їхні творіння, які інційовувалися не лише партією, їхня діяльність продовжувала залишатися незмінною для командування та управління. Завдяки цілеспрямованим зусиллям, частина партійно-державної машини селяни, перш за все, представник молодого покоління, бере участь у різноманітних масових заходах та організації: комуністичний союз молоді, профспілка, Асоціація фермерів взаємодопомога, жіноча конференція, шовковий рух тощо.

Література:

1. Абраумова О. М., Корновенко С. В. Суспільно-політична активність селянства УСРР у роки непу: монографія. Черкаси : Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, 2017. 190 с.
2. «Березіль» сьогодні. *Радянський театр*. 1. січ. 1931. №1. С. 96-98. URL: <https://cutt.ly/QNgwxQX>(дата звернення: 02.05.2023).
3. Геть неписьменість! *Червоний шлях*. 24. лют. 1924. № 45. С. 1.
4. Гололобов В. М. Ліквідація неписьменності серед дорослого населення України у 20-х роках : дис. канд. іст. наук : 07. 00. 01 – історія України. Харків, 1998. 179 с.
5. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО). Ф. Р–976. Оп. 1. 3 арк. URL: <https://www.ck.archives.gov.ua/files/2021-07-14-9266.pdf> (дата звернення: 23.04.2023).
6. Документи з бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства у фонді Харківській державної бібліотеки ім. В. Г. Короленка (1918-1930): каталог. Харків : ХДНБ, 2008. вип. 2. 104 с.
7. Захарченко М. В. Особливості соціокультурного життя українського села 1920-1929 рр. (історіографія проблеми). *Cherkasy University Bulletin: Historical Sciences*. № 22. Черкаси.
8. Захарченко М. В. Створення та діяльність гуртків в українському селі (20-ті рр. ХХ ст.). *Наукові записки: Серія «Історія»*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. С. 135-140
9. За реалізацію постановлення ЦК ВКП(б). Сборник под ред. Г. С. Прозорова. 1931.

10. Земзюліна Н. І. Діяльність сільбуду з формування комуністичної свідомості українських селян (1921-1929 рр.). *Український селянин*. 2006. Вип. 10. С. 145-148.
11. Ірій А. Театральна молодь і Лесь Курбас (Спогади студента). *Маріупольська газета*. 03. жовт. 1942. № 127. С. 3. URL: <https://cutt.ly/rHgWXFw> (дата звернення 08.05.2023).
12. Капустян Г. Т. Дві «правди», або українське село в двадцяті роки двадцятого століття : монографія. Кременчук, 2003. 328 с.
13. Кукса Н. Г. Діяльність культурно-освітніх закладів в українському селі в 1924-1928 рр. *Український селянин*. 2003. вип. 7. С. 43-44.
14. Красняков Є. В. Освіта в сільській місцевості: кризові тенденції та шляхи їх подолання. *Науково-практичне видання*. Київ : Парламентське вид-во. 2012. 272 с.
15. Курбас Л. Березіль. *Глобус*. 1.бер.1925. №5.
16. Мотуз В. К. Уніфікація світогляду як складова проблеми культурної модернізації українського села (кінець 1920-х–1930-ті рр.). *Гілея: науковий вісник*. 2015. Вип. 102. С. 82-85.
17. Перший Всеукраїнський учительський з'їзд в Харкові з 5 по 11 вересня 1925 р. URL: https://archive.org/details/uchytelskyi_zizd_1925/page/n79/mode/2up (дата звернення: 09.05.2023).
18. Полтавець Н. В. Театральне життя на селі – новий вид дозвілля селянської молоді у 1920-х роках. *Універсум історії та археології*. 2021. Вип. 2. 2020. С. 71-80.
19. Постанова пленуму ЦК КП(б)У про українізацію. *Вісти ВУЦВК*. 9. трав. 1925. № 103. С. 3. URL: <https://cutt.ly/wHgesQQ> (дата звернення: 08.05.2023).
20. Постоєнко В. С., Морозов А. Г. Шкільна освіта в УРСР за доби українізації 1920-1930. *Актуальні дослідження правової та історичної науки* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 2022. вип. 41. С. 50-52.
21. Рибак І. В. Культурно-освітні заклади у соціально-побутовій інфраструктурі українського села (1929-1940 рр.). *Український селянин*. 2006. Вип. 10. С. 164-167.
22. Слуцький О. Б. Радянське і культурно-освітнє будівництво на Україні в перші роки боротьби за соціалістичну індустріалізацію країни (1926-1929 рр.). К. : АН УРСР, 1957. 210 с.

23. Трагічна смерть Миколи Хвильового. *Український вісник*. 31. трав. 1942. № 2. С. 10. URL: <https://cutt.ly/dHgeWiI> (дата звернення: 04.05.2023).
24. Українізація і «русотяпи». *Діло*. 24. жовт. 1925. №238. С. 1.
25. Українізація шкіл та інших установ Соцвиху. *Червоне село*. 19. серп. 1923. № 11. С. 4. URL: <https://cutt.ly/2HgeIQU> (дата звернення: 03.05.2023)
26. Хати читальні й їхні хиби. *Радянське село*. 31. груд. 1925. № 129. С. 5.
27. Харченко А. Лицем до села. *Більшовик*. 30. лист. 1924. №273. С. 2. URL: <https://cutt.ly/XHgeHaB> (дата звернення: 07.05.2023).
28. Центральний державний архів громадських об'єднань. Ф. 1. Оп. 20. Арк. 114.
29. Як провадиться українізація в радянських та господарських установах. *Вісті ВУЦВК*. 11. лист. 1925. № 257. С. 2.

ГОЛОДОМОР 1932 – 1933 рр. ЯК ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Чистякова Катерина Віталіївна
студентка I курсу магістратури

Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Науковий керівник: Івангородський Костянтин Васильович
кандидат історичних наук, доцент

Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3587

Актуальність дослідження обумовлена тим що Голодомор 1932-1933 рр. є однією із найтрагічніших сторінок історії України. Але чи можна вважати Голодомор 1932-1933 років геноцидом українського народу? Голод був створений штучно. Радянська влада різними методами нищила український народ і на сьогоднішній день невідомо про точні цифри жертв Голодомору в Україні.

Ключові слова: *геноцид, голод, репресії, канібалізм.*

Історія України містить багато кривавих сторінок життя населення. Однією з них є Голодомор 1932-1933 рр. або, інакше кажучи, геноцид українського народу. Мільйони українців загинули від рук більшовицької

влади, мільйони сімей залишились без своїх рідних. Голод не оминув жодну українську сім'ю, про що зазначається в багатьох архівних матеріалах.

Цей геноцид був запланований сталінською партією аби знищити, викоринити в населення бажання боротися проти більшовицької влади.

Голодомор в Україні був спричинений Сталінською політикою колективізації. Політика колективізації була офіційно проголошена в листопаді 1929 року. На практиці це означало, що селяни повинні були віддати все своє майно у колгоспи. Але населення не підтримувало кремлівську політику, і добровільне входження селян до колгоспів переросло у примус. Селяни не хотіли передавати все своє господарство державі, тож влада розпочала свою боротьбу проти мирного населення. Тих, хто протестував, страчували на місці, інших відправляли концтабори, а багато сімей вислано до Сибіру, де не було ні їжі, ні житла.

Проведення колективізації в Україні пройшло досить болісно для населення. Радянська влада поставила завищені норми щодо обсягу хлібозаготівлі. Щоб виконати такий план у селян відбирався майже весь врожай. Однак, і цього було мало для комуністичної партії. Влада вирішила, що сільське населення приховує частину врожаю і таким чином, навмисно хоче зірвати виконання хлібозаготівельного плану. Тоді Сталін надіслав в Україну з надзвичайними повноваженнями хлібозаготівельну комісію на чолі з В. Молотовим [1].

Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі та в Західній області від 14 грудня 1932 року, яку підписали Й. Сталін і В. Молотов, визначала, що основною причиною невиконання хлібозаготівельних планів в Україні та на Північному Кавказі була діяльність у цих регіонах контр-революційних елементів, пов'язаних з українським буржуазно-націоналістичним рухом. Основна увага партійних, радянських і каральних органів спрямовувалася на «деукраїнізацію» України, заборону на Північному Кавказі, де українці становили майже 80% населення, використовувати українську мову в діловодстві радянських і кооперативних органів, у закладах освіти та засобах масової інформації. Водночас щодо українських селян, і навіть українців, які проживали на Північному Кавказі, переважно вимагалось застосовувати широкий спектр репресій: виселення, вилучення продуктів і майна, ув'язнення в концтабори, розстріл. Ця постанова фактично поклала

початок застосуванню жорстоких методів впливу на мільйонне селянство. В документі зазначалось: « По отношению к этим перерожденцам и врагам советской власти и колхозов, все еще имеющим в кармане партбилет, ЦК и СНК обязывают применять суровые репрессии, осуждение на 5-10 лет заключения в концлагерь, а при известных условиях – расстрел» [2].

Відомий історик Тарас Гунчак характеризує Голодомор 1932-1933 зазначав: «Ці жахливі умови, штучно створені в українському сільському господарстві, і ускладнені посухою, не спричинили б голоду в Україні. Після всього, навіть Сталін заявив, що «загальний урожай зерна в 1932 році був більшим, ніж у 1931 році». Голод був спричинений сталінськими драконівськими квотами на реквізиції, накладеними на Україну, змушуючи спустошені села країни доставляти мільйони тонн зерна. Оскільки фермери не могли виконати норми, Москва наказала направити 12 тисяч спецбригад резервів для збору «прихованих» харчів у села... Поліція та партійні активісти ходили по хатах, шукаючи заховані зерна та іншу їжу – навіть брали останню буханку хліба, яка була на столі» [5].

Комуністична партія вирішила провести обшуки у селян і конфіскувати будь-які продукти харчування. Спеціальна комісія викачала з села весь хліб, але план так і не було виконано. Дії влади призвели до виникнення голоду по всій Україні. Однак, більшовики продовжувала проводити обшуки та конфіскацію їжі у селян, навіть не задумуючись про майбутнє цих людей. Конфіскація продовольства подавалася як кара за «куркульський саботаж». Кількість смертей від голоду на селі значно зростала. У своїх діях партія не вбачала злочину. Тому на тяжке становище селян влада не звертала уваги. Натомість, 7 серпня 1932 р. Сталін прийняв закон про «п'ять колосків» [1], за яким селяни, що взяли з поля хоча б жменю зерна були розстріляні. Згодом радянська влада запровадила заборону виїзду населення за межі села. Так, в селян не було можливості врятуватися від голодної смерті, шляхом виїзду до міста. Тому українське село було приречене на вимирання. Селяни масово гинули від голоду. Люди були настільки слабкими, що не могли навіть дійти до свого будинку і помирати прямо на вулиці.

В результаті сталінської політики вже в 1932 році люди масово помирили від голоду. Але радянська влада на смерті людей зовсім не

звертала уваги. Пізніше Сталін наказ «розгорнути хлібозаготівельну кампанію... і прискорити її». Першою заповіддю було «зробити хлібозаготівлю!»

Варто зазначити, що сам Сталін у перші місяці голоду визнав тільки «харчові труднощі в ряді районів СРСР». А його промова на Першому всесоюзному з'їзді колгоспників-ударників розглядається як прояв цинічності та неповаги до населення. Генсек заявив: «Принаймні, як порівнювати з тими труднощами, що їх пережили робітники років 10-15 тому, ваші нинішні труднощі, товариші колгоспники, здаються дитячою іграшкою» [2]. Після даного з'їзду стало зрозуміло, що партія не переймається голодом в Україні.

Консульство Італії в Харкові, у 1932 р. повідомило, що шляхом варварських реквізицій...московський уряд ефективно створив не стільки дефіцит... скільки радше повну відсутність будь-яких засобів до існування на всій території сіл України, Кубані і Середнього Поволжя (31.5.1933). В іншому звіті за липень 1933 р. Генеральний консул Харкова повідомляє про величезне скорочення населення, особливо в сільській місцевості. Він дійшов драматичного і трагічного висновку, коли він писав: Українська народна площа ось-ось піде в затемнення, яке цілком може обернутись ніччю без кінця, тому що російський імперіалізм з його сучасністю ніжне милосердя (тобто ніжне комуністичне милосердя), здатне знищити цивілізацію – геть з лиця землі, якщо все ще не знищила... [5].

Є багато спогадів людей, які пережили голодомор. Ці страшні події торкнулися майже кожному родину України. Свідченням Голодомору-Геноциду в Україні, можуть служити спогади жительки с. Руська Поляна, Черкаської області, Березняк Ольги Петрівна.

Страшні роки Голодомору 1932-1933 рр. Ольга Петрівна згадує зі сльозами на очах. І хоча вона тоді ще була дитиною, однак пам'ятала багато страшних речей, які тоді відбувалися.

Пережити зиму було дуже тяжко, тому що їжі майже не було, люди пекли коржі з полови, щоб хоч якось вижити. Кожного дня по вулицях села проїжджали підводи, на які складали тіла померлих від голоду людей. Інколи люди були ще не мертві але дуже слабкі. Однак, в них не вистачало сили подати хоч якісь ознаки життя. Тому дуже часто ще живих людей забирали разом з мертвими. Не було ніяких поховальних процесій, а людей просто скидали в єдину велику яму [10].

За спогадами жителів Руської Поляни, дітям забороняли виходити з дому, адже все частіше в селі зникали діти. Голодні люди втрачали здоровий глузд. І щоб вижити самим, вони викрадали та їли сусідських дітей.

Голодні роки, нажаль, пережили не всі односельчани. Дуже багато будинків залишилися пустими, багато дітей залишились сиротами.

В комуністичні часи факт Голодомору був заперечений радянською владою. А кількість смертей внаслідок штучно створеного голоду ретельно приховувалась.

Сталінська політика мала досить негативні демографічні наслідки. Від голоду в 1932-33 роках померло, за різними оцінками, від 2,2 до 3,5 мільйона українців.

За підрахунками відомого історика Станіслава Кульчицького кількість людських втрат від Голодомору коливається в діапазоні 3,5-5 млн. чол.. Вже у 1990 р. вчений нарахував 4,5-5 млн. жертв голоду 1932-1933 рр. Однак, питання щодо чисельності людських втрат в часи голодомору 1922-1933 рр. і на сьогоднішній день залишається актуальним [4].

Дослідженням цієї проблеми тривалий час займався відомий історик Михайло Івницький: «...на Україні померло від голоду не менше 4 млн. осіб; в Казахстані загинуло від 1 до 2 млн осіб; на Північному Кавказі, в Поволжі, ЦЧО, Західного Сибіру і на Уралі – 2-3 млн і т.д. Таким чином, можна вважати, що голод 1932-1933 рр. забрав 7-8 млн людських життів» [7]. Щоправда, наведені М. Івницьким «дані українських учених» мають досить великі розбіжності. Це підкреслила Н. Араловець: «Таким чином, жертви голоду на Україні, в Поволжі і Казахстані визначаються вченими в розмірі від 5,2 (з оцінкою по Україні С. В. Кульчицького) до 8,8 млн. чол. (за оцінкою П. К. Василевського) [4].

Відображення страшних подій Голодомору можна простежити в усній народній творчості. Прислів'я, приказки, пісні влучно і правдиво розповідають про трагічні часи: «Серп і молот принесли голод», «Нема хліба, нема солі, комуністи плещуть у долоні», «Ой за ті колоски відбула я в Соловки», «В тридцять третьому году помирають на ходу». «Сумну пісню колгоспника про голод», написану кобзарем Є. Мовчаном, співали 225 кобзарів України і за це поплавилися життям: наприкінці 1934 року їх скликали на зліт народних співців і за містом усіх розстріляли [6].

Українці завжди пам'ятали про події 1932-1933 рр. В пам'ять про ці страшні часи в багатьох містах та селах України було відкрито пам'ятники жертвам Голодомору. І в наш час ми не повинні забувати про жертви українського народу, про велику кількість смертей, до яких призвела злочинна радянська влада.

Література:

1. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 688 с.
2. Білокінь С. І., Веселова О. М. Голод 1932-1933 років в Україні: причини та наслідки. Київ : Наукова думка, 2003. 888 с.
3. Власенко С. Документальні свідчення про Голодомор 1932-1933 років. Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/310050> (дата звернення: 23.11.2022).
4. Гудзь В. В. Проблема демографічних наслідків Голодомору 1932-1933 рр. в Україні у сучасній світовій історіографії. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2015. № 43. С. 263-267.
5. Hunczak T. The Famine of 1932-1933: Genocide by Other Means. *Famine in Ukraine 1932-1933: Genocide by Other Means* : монографія. New York, 2007. P. 13-19. URL: http://history.org.ua/LiberUA/FamUkrGenocide_2007/FamUkrGenocide_2007.pdf (date of access: 25.11.2022).
6. Копитько І. Відлуння Голодомору 1932-1933 років: наслідки та уроки. *Вісник книжкової палати*. 2008. № 10. С. 38-40.
7. Кульчицький С. В. Історія України : навч. посіб. Київ : Літера Л.Т.Д, 2015. 544 с.
8. Світлична В. В. Історія України : навч. посіб. Київ : Каравела, 2006. 400 с.
9. Чистякова К. В., Постоєнко В. С. Голодомор-Геноцид 1932 -1933 рр.: пам'ять минулого та уроки на майбутнє. *Актуальні проблеми історії та археології : регіональний та глобальний вимір*. 2021. № 2. С. 93-95.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Баям Омер

студент 4 курсу ОС “Бакалавр”

спеціальності 081 “Право”, юридичний факультет,

Сумський національний аграрний університет

Науковий керівник: Волченко Наталія Василівна

кандидат економічних наук, доцент,

зав. каф. міжнародних відносин,

Сумський національний аграрний університет

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3576

Теорія міжнародних відносин визначає потребу в обґрунтуванні доктрини міжнародної безпеки. На сучасному етапі розвитку озброєнь міжнародна безпека стає ключовою потребою виживання цивілізації. Система світових важелів впливу на баланс сил у міжнародних відносинах на сьогодні, на жаль, показала себе як неефективна, а тому її видозмінення – це актуальне питання. Відповідь на нього лежить у площині наріжного каменю міжнародного публічного права – захисту прав людини. Відбувається дискусія щодо того, що є первинним: захист інтересів держави, чи захист прав людини. Як правило, мова іде спочатку про визначення поняття національної безпеки.

У дослідженні даного терміну ми виявили такі варіації. Наприклад, національна безпека означає здатність уряду використовувати військову силу для захисту безпеки своїх громадян, економічного добробуту та соціальних інститутів від загрози нападу з боку іноземних або внутрішніх загарбників [1]. Захист і безпека політичних, економічних та інших інтересів і цінностей держави [2] також можуть бути визначені як національна безпека навіть без прив'язки до військової сили. Спираючись на юридичну школу США можемо говорити про те, що національна

безпека стосується діяльності, яка безпосередньо пов'язана із зовнішніми відносинами держави, зовнішніми загрозами, або захистом нації від внутрішніх диверсій, або тероризму [3].

Відповідно до інформації відкритих джерел Міністерства юстиції США національна безпека охоплює національну оборону, зовнішню розвідку та контррозвідку, міжнародну та внутрішню безпеку, зовнішні відносини. Це включає боротьбу з тероризмом; шпигунством, що здійснюється на користь будь-якого іноземного уряду, іноземної організації чи іноземного агенту; посилення експортного контролю та санкцій; а також знищення кіберзагроз, створених іншими державами [4]. Отже, відповідно до наведених вище дефініцій можна зробити висновок, що національна безпека має на меті, у першу чергу, захистити державу. Проте, держава існує для того, що забезпечити нормальне існування громадян та їх захист. Встановлення юридичних норм, формування порядку у суспільстві, забезпечення членів суспільства необхідним мінімумом забезпечення потреб (охорона здоров'я, соціальні аспекти, освіта тощо). В загальному розумінні, національна безпека потрібна, щоб забезпечити і підтримувати благополуччя своїх громадян та розвиток країни в цілому.

Повертаючись до питання співставлення національної безпеки та прав людини, можемо констатувати, що вони є двома важливими аспектами, які потрібно збалансувати в діяльності держави та у міжнародних відносинах. Ми вже визначили вище, що національна безпека означає забезпечення безпеки і захисту держави та її громадян від будь-яких загроз ззовні та всередині країни, що може охоплювати захист від тероризму, кібератак, військової агресії, економічної шкоди, екологічних катастроф тощо. Однак, це забезпечення не повинно порушувати права людини. Права людини – це основні права, які гарантуються кожній людині в державі. Саме гарантуються, адже вони не надаються людині державою, чи іншою інституцією, а належать їй за фактом того, що це людина. Вони охоплюють право на життя, свободу і безпеку, свободу слова та думки, рівність перед законом, право на справедливий суд, право на освіту, здоров'я та соціальний захист.

Держава повинна забезпечувати національну безпеку, проте це не повинно ставати приводом для порушення цих прав людини. Наприклад, держава повинна забезпечувати захист від тероризму, проте це не повинно

ставати приводом для безпідставних обшуків, або арештів людей без належних підстав. Отже, держава повинна зберігати баланс між захистом національної безпеки та захистом прав людини, щоб забезпечити стабільність та розвиток країни на основі поваги прав та свобод кожного громадянина.

Література:

1. Yilmaz Bayar, Mahmut Unsal Sasmaz, and Omer Faruk Ozturk. Technological Development and Impact on Economic and Environmental Sustainability, Usak. 2022. 352 p.
2. Metodi Hadji-Janev, Mitko Bogdanoski. Handbook of Research on Civil Society and National Security in the Era of Cyber Warfare, Skopje. 2015. 548 p.
3. 5 CFR § 1400.102 – Definitions and applicability. Electronic Code of Federal Regulations (e-CFR) / Legal Information Institute. URL: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/5/1400.102> (date of request: March, the 2nd, 2023)
4. Justice Manual. Title 9: Criminal / USA Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/jm/jm-9-90000-national-security#9-90.010> (date of request: April, the 17th, 2023)

ПАНАФРИКАНІЗМ ХХ СТ.

Жиліна Наталія Віталіївна

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник: Іржавська Анжела Петрівна

кандидат історичних наук, доцент,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3593

Духовне оновлення Африки, її звільнення від колоніальної неволі та політична інкорпорація – усе це було задумано як послідовна теоретична основа розвитку країн ХІХ – ХХ ст. Їхнє відображення можна знайти як в працях європейців, так і африканської діаспори зазначеної епохи. Це

початковий етап у ідеологічному та політичному русі, який започаткувала африканська діаспора на початку ХХ ст. А організаційно-повна подія сталася на Лондонській конференції у 1900 р., де були озвучені на міжнародній арені засади панафриканізму. На ній були визначені основні напрями розвитку його ідейної складової, зокрема поміркованого принципу, виразником якого був ініціатор конференції радикал Вільямс на чолі з доктором У. Дюбуа. Останній із вказаних представників, згодом буде організатором конференцій, де будуть розглядатися не лише політична складова, а й соціально-орієнтовані питання щодо африканського населення. Його праця «Кольорові світи» 1964 р. стала однією із праць, що відкривали світові очі на нерівність та дозволяє поширювати тематику панафриканізму.

Перша з цих організацій була заснована Вільямом Дюбуа в Парижі в лютому 1919 р. на Паризькій мирній конференції. Із 57 представників з 15 країн, які взяли участь із Африки було 9, які представляли колоніальні володіння європейських народів або незалежних держав.

У рішеннях конгресу висувалися вимоги визнати за африканцями право на використання природних ресурсів на континенті, право на освіту, право на доступ до владних політичних структур, а також підкреслювалася важливість усунення всіх залишків рабства в Африці. Припинення колоніалізму африканського населення та збільшення витрат на соціальні потреби жителів – чи не найголовніші вимоги представників Африканської діаспори. Значення першого Панафриканського конгресу полягало в тому, що вперше представники африканців виступили від їх імені на глобальному рівні як незалежної організації [1, 6].

Наступним етапом стала популяризація ідей панафриканізму, що яскраво відобразилося у збільшенні кількості представників у період серпня-вересня 1921 р. на другому Панафриканському конгресі. На конференціях у Лондоні, Парижі та Брюсселі із 113 делегатів африканських налічувалося 41 особа. Ці засідання мали епохальну важливість, адже саме там було прийнято «Звернення до світової громадськості», де декларувалась рівність до людини, в незалежності від їх расової приналежності. Також засідання подало письмове звернення до держав, що мали колонії, про заклик почути інтереси поневолених народів до їх політики.

В свою чергу на базі Ліги Націй мало утворитися бюро міжнародного рівня з розгляду проблем негритянської раси. Цьому сприяв Вільям Дюбуа, який на той момент очолив делегацію конгресу у Женеві. Так відбулися перші кроки до зародження політичного ареалу panaфриканізму [2, 17-19].

Проте вже третій панарфриканістський конгрес 1923 р. показав слабкі сторони цього руху. Відкрилася недостатня підтримка самого африканського населення, відсутність як таких зв'язків із ним та неготовність до політичної боротьби. Це показали підняті питання щодо розвитку Африки за інтересами самих африканців.

Четвертий Панафриканський конгрес у Нью-Йорку в 1927 р. став осередком зростаючих труднощів, серед 208 учасників були лише кілька африканців. Крім того, ухвалена Генасамблеєю резолюція із шести пунктів лише підтвердила основні вимоги, висунуті попередньою Генасамблеєю, а не додала жодного нового змісту.

Однак ідея panaфриканізму знаходиться не тільки в рамках, які намагаються реалізувати мейнстрімні представники panaфриканістського руху. На межі 1920-1930-х років почали виникати її інтерпретації та відгалуження. Особливо в 1930 р. під керівництвом африканської інтелегенції Л. Сенгора, Д. Діопа і антильських – Е. Сезара, Л. Дамоса і П. Нігера, які в Парижі сформували теоретичну платформу «негритуду». Фактично, філософські питання платформи визначають її політичну ідеологію. За визначенням Л. Сенгора, проголошеною метою прихильників «негритуду» є культурне звільнення африканського континенту, «об'єднання культурних цінностей цивілізації негритянського світу, відображених у житті і творчості негрів». «Негритюд» по суті являє собою відмову від асиміляції культури, відмову від перспективи «загубитися в натовпі». Він втілює спробу культурного самоствердження виключно темношкірого суспільства. Як і ліберієць Е. Бладен, Л. Сенгор поєднав поняття «раса» і «культура». Л. Сенгор вважає, що ренесанс Африки відбувається переважно в процесі самопізнання та самоствердження африканської особистості [4, 1-4].

Сильне піднесення національно-визвольного руху африканських народів після Другої світової війни знову підкреслило пріоритети Панафриканського руху, про що свідчить П'ятий Панафриканський

конгрес, який відбувся з 15 по 21 жовтня в Манчестері в 1945 році. На відміну від попередніх конгресів, його склад делегатів був не тільки більшим, але в основному представляв африканські антиколоніальні сили, тому, зокрема, лідерство в русі було віддано пропагандистам політичної та духовної деколонізації Африки, в тому числі К. Нкрума, Б. Азікве, Дж. Кеніятта.

Такі документи, як декларація, прийнята зустріччю, вперше уточнили принципи африканської солідарності – антиколоніалізм і антиімперіалізм, сприяння зміцненню міжнародного миру і безпеки, підтримка єдності африканських країн на всьому фронті.

Також на зустрічі вперше була порушена перспектива створення африканського спільного ринку. Зокрема, учасникам було рекомендовано вивчити цю проблему та запропонувати конкретні заходи щодо її вирішення. Наступним кроком наближення до справжньої моделі африканської інтеграції стала «Потрійна декларація» – президент Ліберії В. В. Тубман, президент Гвінеї А. Секу Туре та прем'єр-міністр Гани К. Нкрума – перші, хто забезпечив єдність Африки та створив Співдружність незалежних африканців. Десять принципів, серед яких право африканців на самовизначення, суверенна рівність і незалежність африканських країн, невтручання у внутрішні справи африканських країн, стали вирішальними факторами. Цілями спільноти були проголошені свобода, незалежність, єдність і забезпечення інтересів африканського народу, а також збереження «власного обличчя Африки».

Важливою віхою на шляху зміцнення африканської єдності стала Друга конференція незалежних африканських держав, що відбулася в Аддіс-Абебі з 14 по 24 квітня 1960 року. Швидке розширення політичних інтересів незалежних держав-учасниць та 11 все ще поневолених колоній, зокрема прийняття 17 резолюцій, присвячених ліквідації колоніалізму та расизму в Африці, щодо нових форм колоніалізму боротьба за забезпечення єдності африканських країн, організаційної згуртованості, розширення економічного та політичного співробітництва між країнами континенту [2, 122-124].

Конференція африканських держав мала вирішальне значення для долі африканської спільноти. На цих зустрічах обговорювалися питання загальноафриканського національно-визвольного руху і боротьби

з колоніалізмом, економічного і соціального розвитку країн Африки, питання міжнародного життя. Африканці сприймають Аккру як свого роду panafricanську конвенцію.

У роботі зустрічі взяли участь представники 62 організацій, що представляють національно-визвольні рухи з різних куточків Африканського континенту. На зустрічі було підтверджено тлумачення panafricanізму як течії, що поширюється на всі африканські народи, незалежно від їх національної чи расової приналежності. Внесок конференції в справу об'єднання африканських народів полягав у тому, що під час своєї роботи вона підняла питання про створення Об'єднаних африканських Сполучених Штатів і заснувала постійний секретаріат в Аккрі для сприяння реалізації «взаєморозуміння та єдності між африканцями» [2, 271].

Загалом, період антиколоніальної боротьби був періодом прояву великого духу і твердої волі африканських народів, об'єднаних заради великої мети, періодом «антиколоніального націоналізму», що тимчасово в житті зовсім різних африканських громад затьмарив безліч місцевих відмінностей та індивідуальностей. Саме в цій надихаючій антиколоніальній хвилі африканський народ, який першим скинув кайдани колоніалізму, доклав подальших спільних зусиль, нарешті здійснивши звільнення африканського континенту та забезпечивши прогрес і процвітання африканського континенту.

У травні 1963 року уряди незалежних африканських країн на установчому засіданні в Аддіс-Абебі заснували Організацію африканської єдності, вважаючи, що ця організація стане основною, мобілізаційною та командною силою для перемоги над опором колоністів.

У Хартії африканської єдності, згідно зі статтею 2, зазначаються наступні цілі створення та діяльності ОАЄ: зміцнення єдності та солідарності африканських країн; координація та зміцнення співпраці між ними, керівництво прагнути створити сприятливі умови життя для народу Африки; зберегти їх суверенітет, територіальну цілісність і незалежність; знищити всі форми колоніалізму в Африці; заохочувати міжнародне співробітництво відповідно до Статуту ООН і Загальної декларації прав людини. Права [3, 36-37].

За час існування ОАЄ перелік питань її компетенції поступово розширився за межі сприяння процесу антиколоніальної боротьби. Швидке здобуття незалежності африканськими країнами породило серйозні політичні проблеми на континенті. Від колоніальної епохи до постколоніальної епохи сучасне суспільство – це не однорідне суспільство, розділене за класовою чи майновою приналежністю, а строката суміш племен, і в радості перемоги традиційні цінності африканської ідентичності починають зникати.

На сьогоднішній день жодній африканській країні не вдалося перетворити тих, кого більшість людей вважає членами племені, на громадян сучасної держави. Умови для цього переходу теж погіршуються. Погано організовані парламентські системи перших років африканського державного суверенітету замінюються однопартійними системами з авторитетними лідерами. Надалі ця «освітня диктатура» чи «диктатура розвитку» поступово перетворюватиметься на свавілля окремих осіб. Проблема «жорсткої лінії» щодо Африки значною мірою є примусовим засобом міжетнічної підтримки. Соціально-політичний баланс і підтримання соціальної гармонії опосередковано пов'язані і з колоніальною спадщиною. Зауважимо, що процес деколонізації та формування молодих незалежних держав супроводжувався впровадженням європейських форм державного устрою, чужих місцевій культурі та підпорядкованих расовому мікронаціоналізму. Це поєднання зробило африканську державність символом, а не реальністю, оскільки фактичні центри впливу на африканські маси та формування «громадської думки» серед них обмежувалися етнічними кордонами. Цей «негативний синтез» зрештою призвів до великих відхилень від моделі політичного розвитку «атлантичної цивілізації», оскільки невідповідність між «європейською формою» та «африканським змістом» швидко стала очевидною.

Загалом можна зробити висновок, що на початку 1960-х років фази прогресивного розвитку ідеології, політичної практики та організаційної згуртованості були завершені для досягнення континентальної інтеграції. На цьому етапі антиколоніальна боротьба стає чинником, який поглинає, перекидає та нівелює всі інші сфери, зводячи мету до вищого рівня

практичної цінності – спрямованість на забезпечення самобутності панафриканізму. Активний конструктивізм теоретиків, практиків та організаційних лідерів різних течій у пошуках консенсусу, коли вибір полягає між специфікою власної ідеології та політичними позиціями потрібно відстояти за будь-яку ціну означає, що в антиколоніальних рухах обирають між життям і смертю власного народу. За таких умов, звичайно, інтегрована складова є невід’ємною і природною частиною антиколоніальної боротьби та постколоніального розвитку. Ситуація кардинально змінилася, коли все більше молодих африканських країн здобували політичну незалежність. Керівництво панафриканського антиколоніального руху більше не функціонує як центральна система африканського організму, який відновлюється після колоніалізму. Він просто розпався на десятки органів державного управління, знищивши сам феномен панафриканізму. Таким чином, з початку 1960-х років феномен африканської інтеграції набув нового виміру, де в минулому все ще була надія працювати разом для боротьби з залишками колоніалізму та расизму на континенті.

Література:

1. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1999 рр.) : Курс лекцій. Львів : Афіша, 2000. 159 с.
2. Davis R. W., James C. L. R. A History of Pan-African Revolt. *African Historical Studies*. 1971. Vol. 4, no. 2. P. 404. URL: <https://doi.org/10.2307/216437> (date of access: 07.05.2023).
3. Geiss I. Pan-Africanism. *Journal of Contemporary History*. 1969. Vol. 4, no. 1. P. 187-200. URL: <https://doi.org/10.1177/002200946900400113> (date of access: 09.05.2023).
4. Muchie M. A theory of an Africa as a unification nation: a re-thinking of the structural transformation of Africa. *African Sociological Review / Revue Africaine de Sociologie*. 2005. Vol. 8, no. 2. URL: <https://doi.org/10.4314/asr.v8i2.23255> (date of access: 07.05.2023).

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Линник Тетяна Василівна АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОГРАМНИХ АКТІВ З РЕІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ.....3

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Євтушенко Юлія Іванівна ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ
ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....10

Махней Юлія Ігорівна ПРАВОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ
У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА.....14

Сурілова Анастасія Олегівна ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ
НА МОРСЬКИХ ПРОСТОРАХ УКРАЇНИ.....17

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Зварич Роксолана Мирославівна ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР:
СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ.....22

Швайко Іван Євгенійович
ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ПРО ДОВІЧНЕ УТРИМАННЯ.....27

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Влад Едуард Аврелович ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО
ОБВИНУВАЧЕННЯ ПРОКУРОРОМ В СУДІ.....30

Гордуна Єлизавета Андріївна
КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ
ЯК ГАЛУЗЬ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ.....32

Грошовенко Богдан Леонідович СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ.....35

Рихлевич Ірина Володимирівна ПРЕДМЕТ СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч. 1 СТ. 297 КК
УКРАЇНИ (НАРУГА НАД МОГИЛОЮ, ІНШИМ МІСЦЕМ
ПОХОВАННЯ АБО НАД ТІЛОМ ПОМЕРЛОГО).....37

Стешенко Ольга Олегівна ПРО ЗНАЧЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ.....42

Чорнобай Аліна Володимирівна НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДАННЯ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ
В УКРАЇНІ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ.....45

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

Бакшеєв Олександр Сергійович РОЛЬ ПРОСТОРОВОГО
ПЛАНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ТА СВОБОД
ЛЮДИНИ В МЕЖАХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ.....48

Молодецька Дар'я Юріївна ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ
ТІНЬОВОГО РИНКУ ЗЕМЛІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....52

Парайко Микола Ілліч ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ПРИ
ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ
НА ЗАГАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ОПОДАТКУВАННЯ.....56

Ухань Ольга Ігорівна СУЧАСНА КЛАСИФІКАЦІЯ
ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА.....60

Цветкова Соф'я Геннадіївна ПРОБЛЕМАТИКА ФІНАНСОВОГО
ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....63

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Вербицька Анастасія Ігорівна ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ
ОПОЗИЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЯК ФІКЦІЇ.....66

Вишневський Богдан Святославович ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ
СІЛЬСЬКИХ РЕФОРМ МАРІЇ ТЕРЕЗІЇ І ЙОСИФА II ТА ЇХ
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ГАЛИЧИНИ.....68

Історія становлення української державності

Постоєнко Віталіна Сергіївна, Гродецька Ірина Володимирівна
ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СЕЛЯНСТВА УСРР
У 1920-ТІ РОКИ.....73

Чистякова Катерина Віталіївна ГОЛОДОМОР 1932 – 1933 рр.
ЯК ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.....80

Історія країн світу та міжнародні відносини

<i>Баям Омер</i> НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	86
<i>Жиліна Наталія Віталіївна</i> ПАНАФРИКАНІЗМ ХХ СТ.....	88

Наукове видання

«Актуальні дослідження правової та історичної науки»

Рік заснування – 2018

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 17.05.2023
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net